БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеттингеН.

ШЫН

1967 ч.
ДЕКАБРЬ
20
СРЕДА
№ 297 (6833).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Алдарлыг чекистерге тураскааткан

Бүгү-эвилелдиң Онза Комиссиязының тургустунган хүнүнден бээр 50 чыл болган оюн чурт байырлап, демдеглеп турар. Культура бажыңнарында болгаш клубтарда күрүнеиң айыыл чок чорук органнарының алдарлыг төөгүзүнүң дугайында илеткелдер, лекциялар болуп турар. Социалистиг Төрээн чуртка орланзрес чекистериң шынчы бараан болуп келгенин кинофестивальдар көргүзүп турар. Ук кинофестивальдарның үезинде чонга «Разведчиктиң шылгаралы», «Онза даалга», «Онза комиссияның ажылдакчызы», «Күчүлүг соруктуглар» болгаш өске даа хөй киноларны көргүзүп эгелээн.

Бо хүннерде кызыгаар шериглериниң музейиниң делгиирлеринге чаа материалдар немешкен. Оларның аразында БОК-ту организастаарынга болгаш оон алдарлыг ажыл-херектеринге Ф. Э. Дзержинскийниң шылгарангай рольдуг болганын көргүзкен фотографиялар, документилер, Адачурттуң Улуг дайынының чылдарында дайзының тыылынга совет разведчиктериң шылгаралдарының дугайында материалдар бар.

(СЭТА).

Оларның тураскаалы мөңге

Бөгүн бүгү совет улус БОК-туң — Күрүнеиң айыыл чок чорук органнарының тургустунганындан бээр алдарлыг оюн—50 чылын демдеглеп турар. СЭКП-ниң Кызыл хооркому болгаш ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң күүседикчи комитеди ол кайгамчык болуушкунга алдар болдуруп, Совет күрүнеиң шылгарангай ажылдакчызы, В. И. Ленининиң шынчы дузалакчызы Феликс Эдмундович Дзержинскийниң тураскаалын мөңгежидип, оон адын школа-интернатка тыпсыр дугайында доктаалды хүлээп алган.

Совет Төрээн чуртту камгалаар дээш дайынчы турушка дайзын-биле демиселдиң үезинде алган хүлээлгезин болгаш шериг даңгыраан күүседип турган, амы-тынын берген чекист-маадырларның тураскаалын база мөңгежиткен.

1941 чылдың июньда бистиң Төрээн чуртувусче халдаан фашистиг эмеленчилер-биле баштай-ла маадырлыг тулушканнарның бирээзи болур Владимир-Волынск заставазының кызыгаар отрядының начальниги чораан — Совет Эвилелиниң Маадыры Алексей Васильевич Лопатинниң адын № 11 школага тывыскан.

Эрес-дидим партизан-разведчик, Совет Эвилелиниң Маадыры Николай Иванович Кузнецовтуң ады-биле Степная кудумчузун адаан. Сельская кудумчузу база эде адаттынган. Ол кудумчуну совет улустуң шынчы оглу, чаныш-сыныш чок, коргуш билбес разведчик Совет Эвилелиниң Маадыры Рихард Зоргениң ады-биле адаан.

Совет Төрээн чуртка бердингени, быжыг туруштуу, эрес-маадырлыг чоруу дээш бистиң үениң ол шылгарангай кижилериниң аттарын Кызыл хоорайның школаларынга болгаш кудумчуларынга тывыскан чорук оларның тураскаалын кеззде мөңгежиткени ол болур.

ПОЛИТШКОЛА

«ПАРТИЯ КЕЖИГҮННЕРИНИҢ МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ӨӨРЕДИЛГЕЗИН ШИИТПИРЛИГ ЭКИЖИДЕРИ, ОЛАРНЫ, ЫЛАҢГЫЯ АНЫЯК КОММУНИСТЕРНИ, ИДЕЯ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КАҢНААРЫ ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ ЭҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ БОЛУР ДЕП СЪЕЗД САНАП ТУР. УДУРТУКЧУ КАДРЛАРНЫҢ ИДЕЯ-ПОЛИТИКТИГ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ БЕДИК НЕГЕЛДЕЛЕРНИ САЛЫРЫ ЭРГЕЖОК ЧУГУЛА» — деп, СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Резолюциязында айыткан. Партияның съездизиниң бо чугула айтыышкынын бистиң республиканың партия организациязы амыдыралга боттандырбышаан, коммунистерниң политиктиг өөредилгезинге удуртулганы элээн күштелдирген. Амгы үеде Тываның колхозтарында, совхозтарында, үлетпүр бүдүрүлге, тудуг, садыг болгаш транспорт база албан организация черлеринде 252 политиктиг эге школаларда болгаш марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң 146 ортумак школаларында 6776 дыңнакчылар, оларның аразында 3867 коммунистер өөренип турар.

Партия организацияларының хөй нуруузу политшколаларның ажылынга хүн бүрүнүң доктаамал болгаш тодаргай удуртулгазын хандырып, оларның пропагандистеринге практиктиг болгаш методиктиг дузаны чедирип келген. Маңаа чижек кылдыр Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта партия комитедин (секретары Саая Очур-оол) айтып болур. Коммунистериң болгаш партия кежигүнү эвес активчилериң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң дугайында айтыырларны партком бодунуң бюро хуралдарынга доктаамал чугаалажып, политшколаларның ажылын үргүлчү хайгаарап, политкичээлдериң идея-теоретиктиг деңнелин бедидеринче угланган хемчеглерни ап турар.

Хоочун болгаш дуржулгалыг пропагандист Отугаш Ак-оолович Хомушкуга удурткан политиктиг эге школаның бүгү дыңнакчылары СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга» деп Тезистерин болгаш СЭКП ТК-ның, СССР-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң бо чылдың ноябрь 3-те болган каттышкан байырлыг хуралынга партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Брежневтиң «Социализмниң улуг тиилелгелериниң 50 чылы» деп илетиелин ханызы-биле өөренип доосканнар.

Коммунистериң болгаш партия кежигүнү эвес активчилериң политиктиг өөредилгезин шак ынчаар тургускан чорук ажыл-агый сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирээрингe болгаш көдээ ажыл-ишчилериң коммунистиг кижизидилгезин күштелдиреринге таарымчалыг салдарны чедирип турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле юбилейлиг чылда социалистиг хүлээлгелерин колхоз ыракта ажыр күүсеткен болгаш СЭКП ТК-ның, СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң тураскаалдыг Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң төвүнде политиктиг эге школага кичээлдерни ында партия организациязының секретары эш Моллеров чаа өөредилге чылының эгезинден бээр 9 удаа эрттирген. Чылдагаан чон черге кичээлдер үзер дыңнакчылар ол школада чок, а пропагандистиң бөдүүн, ханы уткалыг тайылбырын бүгү дыңнакчылар улуг сонуургал-биле шиңгээдип ап, конспектилерни тургузуп турар. Ол ышкаш «Искра» колхозтуң суурунда партия эге организациязы коммунистериң теоретиктиг өөредилгезиниң дугайында айтыырны партия хуралына тускай чугаалашкан. Колхоз төвүнде политшколага кичээлдер үзүктелиишкин чок эртип турар.

Республикада дээре ажылдыг хоочун пропагандистериң бирээзи Хертек Чүдекович Кудурукпай Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозта политиктиг эге школага кичээлдерни районнуң, колхозтуң амыдыралы-биле сырый холбаалыг кылдыр эрттирип, чурттуң политиктиг, экономиктиг, культурлуг амыдыралының дугайында база амгы делегей байдалының дугайында политинформацияны дыңнакчыларга неделя санында кичээл эгелээр мурнуу чарыында 15—20 минута иштинде кылып берип турар.

Марксисчи-ленинчи теорияны пропагандылаары ышкаш эң чугула база бедик харыысалгалыг партийжи даалганы Кызыл хоорайның күрүне садыының чанында политиктиг эге школаның пропагандизи Лилия Михайловна Козлова ак-сеткилдиг күүседип, бодунуң билиин дыңнанчыларга мергежилдии-биле дамчыдып берип турар. Ол ышкаш Сесерлиг сельпозунда политшколаның пропагандизи Григорий Федорович Утев чүгле политиктиг эвес, харын-даа чечен чогаал литературазын ажыглавышаан, кичээлдерни дыңнакчыларга билдингир база сонуурганчыг кылдыр эрттирип турар.

Партия чырыдыышкынының системазында чаа өөредилге чылы эгелээнден бээр ийи ай ажыг үе эрткен. Бо үениң дургузунда политшкола бүрүзүнге 10-дан эвээш эвес кичээлдер эртер ужурлуг турган. Ындыг турбуже, чамдык партия организациялары политшколаларның ажылынга удуртулганы илдең кошкаткан фактыларны демдеглевейн барып болбас. Чижээ, «Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга суурда политиктиг эге школага удуртулганы ында партия организациязы (секретары эш Сундук) хандырбаанының түңнелинде кичээлдер үүгле 2 удаа болган. Ол ышкаш Кызыл хоорайда хаматы камгалалының штабының чанында политшколаның кичээли база үүгле 2 удаа болган турда, партия организациязының секретары эш Нестеров кандыг-даа хемчээн албаан. Бо ышкаш байдалдар өске-даа черлерде бар.

Марксисчи-ленинчи теорияны коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле сырый холбаалыг кылдыр коммунистериң хандыр өөренирин организастаарын СЭКП-ниң Уставы партия организацияларынга хүлээдип турар. Мынчангаш, коммунистериң политиктиг өөредилгезиниң дугайында, партия чырыдыышкынының системазында политшколаларның ажылының дугайында айтыырлар чер-черниң парторганизацияларының хүн бүрүде кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАДА

ЧӨӨН-ХЕМЧИКЧИЛЕРНИҢ СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Беш чыл планын хуусаа бетинде боттандырар дугайында Таңды районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының кыйгырыын чөөн-хемчикчилер шин-биле деткээн. Беш чыл планының күүседезиниң талазы-биле өөрүнүү түңнелдер ам бедин чөөн-хемчикчилерде бар. «Сүт-Хөл» совхоз күрүнеге тараа садарының планын 150 хуу, «Чыраа-Бажы» 100 хуу күүсеткен.

Беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир, В. И. Ленининиң төрүттүүгениниң бээр үүс чыл болганынга төлептиг үжуражыр дээш районнуң көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары боттарының аргаларын санап көргеш, социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

Район күрүнеге тараа садар талазы-биле беш чыл планын 1968 чылда, а эзт, сүт, дүк садарының планларын Октябрь революциязының 53 чыл оюн таварыштыр күүседир. «Сүт-Хөл» совхоз пландан ажыр 3000 тонна тараанны, 1000 тонна сүттү садарын хүлээгген.

Ол хүлээлгелерни күүседири-биле 1968 чылдың часкы хову ажылдарынга ажыдаар тракторлар болгаш кожут машина-чөпсектериниң септелгезин март 20-де эки шынарлыг кылдыр септеп доозар. Март 1-ге чедир бүгү үрезиннерни чажар шынарынга чедирер.

Часкы тарылганы эң эки агротехниктиг хуусааларда, хөрүүнү кончуг эки шынарлыг болбаазырадып турган эртпирер. Тараа культураларының 50 хуузун сорттуг үрезиннер-биле чаштырар. Тараа культураларының гектар бүрүзүнден 10 центнер (суггаттыг черлерден 15 центнер), гектар бүрүзүнден кукурузының 200 центнер ногаан массазын, 90 центнер картофельди, 110 центнер ногаалары өстүрүп алыр.

Тараа шөлдеринге 20.000 тонна өдекти, 400 тонна минеральдыг чемиичидилгелерни төгөр болгаш 11.500 гектар черге бок үнүштер-биле авиахимиктиг демиселди, 2000 гектар черге өрге-биле демиселди чорудар. 700 гектар черниң суггарылга системазын чаартып кылыр. Хөрүнү хатка үрегдеттирип турар 8000 гектар черге культураларны дилиндектеп тарыырын шиңгээдип алыр.

Машина-трактор парыгының техниктиг ажаалда-эдилелин экижидип турган, септелгеге үнер акша-хөренгилериниң ийиден эвээш эвес хуузун, кывар-чаар үүлүдүң 3 хуузун камнап алыр. Тракторнуң эдлечеге ортумаа-биле ажыл бүдүрерин 20 хуу, комбайнның—15 хуу бедидер.

1968 чылда саар инек бүрүзүнден 1150 кг сүттү саар, хой бүрүзүнден 2,1 кг дүктү кыргыыр, 100 төрүүр малга онааштыр 80 бызааны, 90 анай, хураганны, бир улуг хавандан 12, дуңгуш хавандан 6 хаван оолдарын ап, доруктурар. Плавдан ажыр 115 тонна сүттү, 10 тонна дүктү күрүнеге садар.

Өөредилге болгаш тудуг талазы-биле тодаргай хүлээлгелер база алдынган.

Алдынган социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринче районнуң көдээ ажыл-агыйының шалыпчыларының шалыпчы дуржулгазы дузалаар. «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Чола Допур-оолович Монгуш бо чылын 100 хойдан 112 хураганны ап, хой бүрүзүнден 3,6 кг дүктү кыргын алган. «Сүт-Хөл» совхозтуң хойжузу Донгак Бавук 100 хойдан 117 хураганны, хой бүрүзүнден 2,7 кг дүктү, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң хойжулары Монгуш Лопсандор Доржу, Сат Чудуймаа олар 105—102 хураганны, 3,3—3,4 кг дүктү кыргын алганнар.

«Сүт-Хөл» совхозта Ховалыг Шоңдайты, Сарыглар Чокпак, «Чыраа-Бажы» совхозта Кара-Сал Таан, Хомушку Кувиককаал олар бо чылдың 11 айларының дургузуунда инек бүрүзүнден 2000—2300 кг. сүттү саггаан.

«Искра» колхозтуң комбайнери Сат Севек-Доржу «Т-75» трактор-биле 602 гектар чымчак черни аңдаргаш, 303 гектар тараа культураларын комбайн-биле ажаагаан. «Чыраа-Бажы» совхозта Монгуш Эрес-оол 672 гектар тараа культураларын ажаагаан. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң комбайнери Монгуш Дондук 500 гектар черни тавычалай кестиргеш, 440 гектарның тавычалын бастырган, «Октябрь 30 чыл ою» колхозтуң комбайнери Сат Седип 1035 гектарның тараазын тавычалаан болгаш бастырган.

Районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери 1968 чылда боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседип, беш чыл планының онаалгаларын хуусаа бетинде боттандырын шыдаар дээрзин үстүнде фактылар көргүзүп турар.

С. ПАВУ.

Бедик көргүзүг дээш

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң Хөлчүк салбырында дуржулгалыг хойжу коммунист Өдүрек Калбак-кысович Түлуштуң көргүзүү эртип турар юбилейлиг чылда багай эвес. Дуржулгалыг малчын 100 төрүүр хойдан 103 хураганны, бир хойга онааштыр 3 кг ажыг дүктү кыргын алган, колхозтуң хойжуларының социалистиг чарыжының мурнуку одуруунче кирген.

Ам хойжу Хендергениң Дүвүреде кыштаглап турар. Оон малының кышкы байдалы эки. Бажаазын чылыгаап, тускай чаш хураган өстүрер чылыг өрээлди база септеп, сиген саванын коданында бүрүн белеткеп алган.

Беш чылдың үшкү чылында мурнакчы хойжу бодунуң көргүзүүн улам-на бедидер сорулга-биле бот хүлээлгени алган, шудургу ажылдап турар.

М. БИЧЕ-ООЛ.

Чээрби хонук эрте

Республиканың Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чери 1967 чылдың планнын онаалдаларын хуусаазындан 20 хонук эрте дооскан. Бо дээрге ыяш белеткээр чердерге болгаш ыяш дилер цехтерге күш-ажылды эки органнаастаанының, социалистиг чарышты калбартканының түңнели болган.

Ыяш ажыл-агый черинин бүдүрүлгелериндеН Ырбанның ыяш белеткээр пунктузу биле ыяш дилер цех эң эки түңнелдерни чедип алган.

Ыяш белеткелчилери чедип алган тиилелгелерин быжыглавышаан, 1968 чылдың планнын даалгаларын декабрь 25-те, а беш чыл планын 1970 чылдың ноябрь 7-де күүседир деп бедиткен хүлээлгелерни алган.

Катап аттанылпкан

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң аңчылары Төрээн чуртка хөй санныг чымчак алдынны шиирер дээш шудургу аңнап чоруп турар. Баштайгы аңнаашкында 13400 ажыг дириг, 518 кыштыг ээп келгеш, ону белеткел пунктузунга дужаган.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хоочун аңчы Эрестол 25 киш, 250 дириг, Агыына 31 киш, 244 дириг, Дажырган 25 киштi, 160 дириг, Балдаң 25 киш, 130 дириг өлүрүп, мурнакчы аңчыларның санынга киргеннер. Колхозтуң хөрээжен-аңчылары база чедиишкинниг аңнаан. Ылаңгыя Ак Дуктуушпен 3 киш, 347 дириг, Бараан Серен 2 киш, 321 дириг, Бараан Оочеп, Ак Дергилей олар 350—304 дириг өлүрген.

Ам аңчылар күрүнеиң планнын онаалгаларын күүседир дээш ок-чемээн, аъш-чемин белеткээш, тайгасыннарже база катап аттанылпкан.

Н. ОЮН.

Маадырның бригадазында

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Монгуш Чолага удурткан хойжу бригада эртип турар ажылагый чылында «Чыраа-Бажы» совхозта эки көргүзүүлерниң бирээзи болган. Ук бригада бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 101 хураганны камгалап ап, бир хойдан-на ортумаа-биле 2,6 килограмм дүктү кыргып алган. Оон аңгыда бригада күрүнеге эзт садар планын 3 тоннага ажыр күүсеткен болгаш хойжуларның боттарының күжү-биле 130 тонна сигенни белеткеп алган.

Бешки чылдың үшкү чылында улам бедик көргүзүүлерни чедип алырының магадылалы—мал кыштаглаашкынын бригада организастыг эгелээн. Кыштаг бүрүзүнде сиген, саван болгаш дус четчири-биле чедиртинген. Малчынар ам хой оолдаашкынынга белеткелди калбаа-биле чорудуп турар.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ЧАНЫНДА КҮРҮНЕНИҢ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК КОМИТЕДИНИҢ БӨЛҮК АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Ак сеткилдиг, төлептиг албан ажылы дээш база күрүнеиң айыыл чок чоруунуң совет органнарының 50 чыл болган ою-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Улуг лейтенант Александр Васильевич Дьяковту;
Пенсионер Елена Григорьевна Казаченкону;
Майор Николай Ыйыыралович Маныкайны;
Улуг лейтенант Кара-оол Демчиевич Оюнну;
Капитан Алексей Александрович Потылицынны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Дарганы
Б. ДОЛЧАҢМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
К. ДИИГА.

Кызыл хоорай.
1967 ч. декабрь 19.

Хоочун хойжу, Маадыр-ие Монгуш Чүсүнмаа кежээ хойларын кажаалап тура. «Бир эгелей бергенде, төө каап туруп бээр хойлар болдур ийин бо» деп бодангаш, сезиктиг хойларның эмиглерин тудуп көргүлээн.

— Кажаа иштинде хойларның кайызын тудуп четтигерил, берге-дир. Ынчалзадаа эрткен чылын ийистээн дагыр мыйыстыг хой бөгүн, даарта болган-дыр, дүне үнүп көрбээже хоржок эвеспе — деп, бажыңга келгеш, улузунга сагындырып чугаалаан. — Чаш хураган ам дөртен ажа берди. Январьда шупту оолдаптар боор. Хой мындыг эрте төрүүрге эки болдур ийин, часкы үеде хураганнар улгады бээр, чүге-даа алдырбас апаар, иелерингe база эки, чайын эрте аңылап үзүптерге, хойлар-даа, хураганнар-даа дыка деңгилделиг болур. Күскээр барып немелде дүкдаа, эзт-даа алдынар-ла — деп, уламчылап чугаалаан.

Даң бажында кажаага чоокшулай бээрге, чаш чүвениң чаптанчыг үнү дыңналган. Ол дүне ийи хой оолдапкан болган. Хураганнарының өлүн кургадыр аштааш, шөлээн булуңга иелери-биле кады аппарып каан. Эртен хойларны үндүрерибиле кажааны ажыдыптарга, дүүн кежээ сезиглеп турган дагыр мыйыстыг хою ол аразында база төрүпкен, артында ийи хураганныг болган. Хойжунуң өөрээнин чү дээр. Хойжу ийи чаш хураганның өлүн аштап олурда, чурукка тырттырган.

«Найырал» совхозтуң хойжулары Монгуш Чүсүнмаа, оон ургларының адазы Тюлюш Сарым-оол олар 1948 чылдан бээр ниитиниң малын малдап, чыл бүрүде эки түңнелдерни чедип ап келген. Г. Сарым-оол Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны.

ЧУРУКТА: Монгуш Чүсүнмаа.

С. ФЕОКТИСТОВТУН фотозу.

СЭЭҢ-БИЛЕ КАДЫ БИС, ВЬЕТНАМ!

МОСКВА. АКШ-тың Вьетнамда халдаашкынын шиитпирлиг буруу шапкаанынын, маадырлыг вьетнам патриоттар-биле акы-дуңма чаңгыс сеткилдиң өөстери чес эзилдирер болгаш чес-электролит заводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының митингизинге чаңгыландыр дыңналган.

Чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алдынган резолюцияда америк империализмниң Вьетнамда кемниг халдаашкынын соксадырын, бодунуң салым-чолун боду шиитпирлээр эргени вьетнам улуска тыпсырын негээн.

ЧИТА. Демисежип турар Вьетнам-биле чаңгыс эп-сеткилдиң митингизи Читаның станок заводунга эрткен. Станок бүдүрер ажыл-ишчилер вьетнам улуска бүгү талалыг дуза чедиреринче угланган СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың политиказын бүрүн деткип турарын илергейлээн.

ГОРЬКИЙ. «АКШ-тың агрессорларынга каргыш!», «Сээн талада бис, Вьетнам!», «Янкилер, Вьетнамдан үнүп чорупар!»—дээн лозуңнарын туткаш, автозаводчулар митингге чыглып келген. Олар америк империалистериң Вьетнамда кемниг халдаашкынынга килеңниг удурланыышкынын илергейлээн.

ХАБАРОВСК. «Бистер, Хабаровскиниң хой-ниитизиниң төлээлери, бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың тайбыңга ынак даштыкы политиказын, Вьетнамның маадырлыг улузунга Совет Эвилелиниң бүгү хемчеглер-биле дузалап турарын чаңгыс эп-сеткилдиивисбиле чүүлдүг деп санап тур бис. Вьетнам улустуң чөптүг демисели бүрүн тиилелге болуп чайлаш чок доостур деп чүвеге бүзүрелдиг бис. Деспилгелиг бүгү кижи төрелгетениң чаагай сеткили болгаш деткимчезин маадырлыг Вьетнамның талазында». Ындыг резолюцияны хоорайның ниити хуралының киржикчилери хүлээп алган.

ВЛАДИВОСТОК. Маңаа Вьетнамның маадырлыг улузу-биле эп-сеткил каттыштырарының ниити хоорай митингизи болган. Оон киржикчилери кижи төрелгетениң эң өскээниг дайзынынга — америк империализмге удур маадырлыг демиселди чорудуп турар вьетнам акы-дуңмаларынга ханызы-биле чаагай сеткилдиин илергейлээн.

(СЭТА).

Тайбың болгаш чөптүг чорук дээш

Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының совет комитеди медеглел чарлап үндүргеш, аная совет хөй-ниитинин сагыш-бодалын илергейлевишаан, израиль шериглериниң эжелеп алганы бүгү девискээрлерден оларны үндүрер дугайында Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң резолюциязын соңгаарладыышкын чокка күүседирин чедип алыр, Чоокку Чөөн чүкке тайбыңны, чөптүг чорукту катап тургузар дээш, боттарының бүгү күштерин мобилизастаарынче Азияның, Африканың бүгү национал организацияларын, эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкининиң бүгү киржикчилерин, деспилгелиг бүгү күштерин кыйгырган.

КАР-та, Сирияга болгаш Иорданияга удур Израильдин империалистиг халдаашкынының уламындан тургустунган дүшкүүрлүг байдал Чоокку Чөөн чүкке алды ай ажыг үе дургузунда хевээр туруп келген. Боттарының империалистиг кожайларынга күткүткен халдакчының шериглери араб черлерни эжелевишаан.

Израиль чагырыкчы белүктер Израильге Газа девискээрин, эжелеткен иордан девискээриниң чамдыызын хевээр арттырып бээрин болгаш Тивериад хөлдүң девискээринде кожагарларны Сириядан былаап бээрин карак кызыл негеп турар. Эжелеткен араб девискээрлерде израиль колонистериниң сууржулга черлери тургустунуп, араб улустарының бойдус байлактарын араатанзыг үптээрин боттандырар ораладжыышкынларны даштыкы чурттарының монополиялары-биле кады кылып турар.

Израиль кедергей дүржоктарының империалистиг хартаачылары болгаш хамыктың мурнунда америк империалистер чоокку Чөөн чүкке дүшкүүрлүг байдалдың одаан тургускаш, ону моон соңгаар-даа хевээр арттырарынга, калбартырынга сонуургалдыг дээрзинде чигзиниг чок.

Ол бүгү фактылар совет кижилерге ханызы-биле сагыш чованчыг болбайн барып шыдавас. Халдакчының шериглери араб черге турган шаанда, Чоокку Чөөн чүкке быжыг тайбың туруп шыдавас деп, медеглелде чугаалаан.

(СЭТА).

Бөгүн — күрүненің айыл чок чорук органнарының тургустунганындан бээр 50 чыл ою

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

Октябрь революциязы тиилээн соонда аныяк Совет республиканың мурнунга соцгаарладып болбас сорулга—дүжүр октаткан дарлакчы аңгыларның удурланыышкынын базар, бүгү делегей капиталының ыйыышкынын ойтур шавар. Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалаар сорулга тургустунган.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниг деткидип алгаш, Англияның болгаш Францияның чазактары Совет республиканы боо-чепсектиг күжүбиле узуткаар дээш Россияга дайын чорудулгазының хуваалдазының дугайында чажыт керээни чарганнар. Империалистер Россияның контрреволюционерлерин акша болгаш чепсек-биле күжениишкиниг хандырып эгелээн. Орус контрреволюстуг буржуазия «...Совет эрге-чагырганы боой тудар дээш бүгү-ле күүлдерни кылырына белен турган, эң хоралыг аргаларны ажыглап турган, Россияны кымга-даа бол дамчыдып бээринге, Советтер эрге-чагыргазын узуткаарынга белен турган». (В. И. Ленин, Чогаалдарының долу чыыдазы Т. 37, арын 217).

Капитализмден социализмче шилчиишкин үеэзинде аңгы демисели эңне чидигленир дээрзин В. И. Ленин айтып чораан. Ынчангаш иштики болгаш даштыкы контрреволюция-биле демиселге дүрген хемчеглерни алыры эргежок чугула апарган. Контрреволюционерлериниң хеделиишкиннерин үүгле дүрген болгаш шинтпирлиг базарындан аңгыда иштики контрреволюцияның болгаш даштыкы империалистерниң дайынзырак бодалдарын чогуур үезинде сойгалаар ужурлуг, ындыг күрүне органы херек апарган.

1917 чылдың декабрь 20-де В. И. Ленин Ф. Э. Дзержинскийге чоруткан чагаазында контрреволюция-биле демиселдиң дүрген хемчеглерни алырының эргежок чугулазын айыткаш, Россияның бүгү девискээринде контрреволюстуг болуушкуннарны узуткаар, Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалаар, ажылга сагыштыы-биле моондак кадар бүгү кижилерни, контрреволюционерлерни революстуг трибуналдың судунга киирер талазы-биле практиктиг хемчеглерни ажылдап кылырын дааскан. Ол-ла хүн Улус Комиссарларының Чөвүлелиг контрреволюция болгаш ажылга сагыштыы-биле моондак кадарларбиле демисел чорудар тускай комиссияны тургузар дугайында Ф. Э. Дзержинскийниң саналын чугаалажып көргеш. В. И. Ленин Бүгү-россияның Онза Комиссиязын (БОК) тургузар дугайында Декретке ат салган болгаш ооң даргазынга Ф. Э. Дзержинскийни томуйлаан.

Ынчангаш БОК-ту В. И. Ленинниң инициативазы-биле тургускан болгаш партияның Төп Комитеди, В. И. Ленин ооң ажыл-чорудулгазынче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырып, ооң хүрээлеңин туруштуг большевиктер — чажыт ажыл чорудар талазы-биле улуг дуржулгалыг профессионал революсчулар-биле быжыглап келген.

Бүгү-россияның Онза Комиссиязы Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, ажылчы чоннар массаларына даянып алгаш, антисоветчи уларны узуткаан келген. 1917 чылдың декабрь 31-ниң дүнезинде болгаш 1918 чылдың январь 1-де БОК «Тургузукчу хуралды камгалаар эвиледдиң удуртукчуларын тудуп хоругдаан, Москвага, Воронежке, Вологдага, Тамбовка, Самарага, Смоленскиге турган анархистиг контрреволюстуг организацияларны узуткаан.

Чамдык контрреволюстуг организацияларны чылча шаап турза-даа Советтер чуртунга удур хоралыг шпион-сүлчээлежикчи ажыл-чорудулгалар соксавайн турган.

1918 чылдың августуң 30-де В. И. Ленинниң амы-тынынче халдаашкын кылган. Ол чорук ажылчы чоннарның ханы килеңнээшкинин болдурган. Ажылчыннар болгаш тараачыннар Совет эрге-чагырганың дайзыннарынга шыңгыы сагындырыгны кылган болгаш революцияның дайзыннарының ак террорунга удур кызыл террорну чорударынга белеңин чарлаан.

В. И. Ленинниң амы-тынынче халдаанының соонда, бир хонганда БОК-тун органнары америк, англи болгаш француз шпионнарының (дипломаттыг атка чагдынганнарның) контрреволюстуг улуг сүлчээзин сойгалап илереткен. Элчиннер сүлчээзи деп адаттына берген бо сүлчээге кол рольду англи дипломат Локкарт, француз болгаш америк төлээлер Гренарь биле Пуль олар ойнап турган. Ол сүлчээниң киржикчилери чуртка тура-халыышкынны үндүрер, Кызыл Шеригниң кезектериниге сүлчээлер үндүрүп, Совет чазакты тудуп хоругдаар, В. И. Ленинни өлүрер сорулганы салып турган. Англи, америк, француз разведканың бо сүлчээге киришкен 60 агентилерин тудуп хоругдаан.

Советтер чуртунга удур империалистиг разведканың агентилериниң шпиончу ажыл-чорудулгазы улам күштелир дээрзиниң дугайында В. И. Ленинниң болгаш партияның Төп Комитединиң БОК органнарынга кылып келген хөй сагындырыгларының шыныны бадыткаттынган.

1918 чылдың баштайгы чартыында ажылдап турган «Төрээн чурттуң болгаш хосталга камгалалының эвилелиндеи» аңгыда, «Оң талакы төп», «Хосталганың эвилели», «Национал төп» деп контрреволюстуг организациялар Совет эрге-чагырганы дүжүрери-биле күштерни чыып турганын илереткен. Бо организацияларны Англияның, АКШ-тың, Францияның разведкалары акша-хөреңги-биле хандырып турган. «Национал төп» деп контрреволюстуг организация эң айыылдыг болуп, чепсектиг тура-халыышкыннарны, шпионажты болгаш үрегдекчи чорукту кылып турган, Совет эрге-чагырганы дүжүрери ораладышкан. Ооң штабы Москвага, а салбырлары чурттуң дыка хөй хоорайларынга турганы илерээн.

«Национал төп» узуткап турар үеде 700 ажыг сүлчээлежикчилерни тудуп хоругдаан. Бо организацияны чылча шапкан чорук Антантының империалистериниң планынга шинтпирлиг согуг болган. Колчак, Деникин, Юденич болгаш англи разведка Совет Россия дугайында шериг, экономиктиг болгаш политиктиг информация алыр аргазын ышкынган. «Национал төп» узуткааны — чурттуң тыылын быжыглаарынга, Кызыл Шеригниң хүрээлеңинден сүлчээлежикчилерни арыглаарынга, Деникинге, Юденичиге удур шавар халдаашкынны чедишкиниг калбартырын хандырарынга улуг дузалыг болган.

Иштики болгаш даштыкы контрреволюцияның хөй санныг сүлчээлерни илередир болгаш узуткаар талазы-биле Онза Комиссияның маадырлыг ажыл-чорудулгазы Совет республиканы быжыглаарынга улуг рольду болган. Коммунистиг партия, Совет чазак болгаш В. И. Ленин Бүгү-россияның Онза Комиссиязының ажылын бедик үнелээн.

Күрүненің Каттышкан Политиктиг Эргелелиниң органнары үрегдекчи он-он улуг организацияларны илередип, айыыл чок болдурган. 1922 чылда нефть үлетпүрүнге шпионаж болгаш хоралакчы чорук кылып турган Нобельдиң агентилерин сойгалап илереткен, 1924—1925 чылларда Днепропетровскийниң «Югсталь» деп заводунга үрегдекчи ажыл кылып турган организацияны илереткен. 1924 чылда «Төрээн чуртту болгаш хосталганы камгалаарының эвиделин» узуткаарын дооскан, ооң баштынчызы болгаш барыын эсерлериниң удуртукчуларының бирээзи Борис Савинковту, ол-ла эвиледдиң салбырларының удуртукчуларын болгаш кежигүнерин тудуп хоругдаан. 1925 чылдың чайынында совет чекистер бистиң күрүненің хоралыг дайзыны, Локкарттың сүлчээзин узуткап турар үеде дезе берген, англи профессионал разведчик Сидней Рейлини тудуп алган. ККПЭ-ниң органнары Ортаа Азияга болуп турган бандитизм-биле демиселге улуг рольду ойнаан.

Социализмни тургузарының ленинчи планы дайзын элементилериниң

800 ГРАММДАН ӨРУ

Таңды районда «Россия» совхозтуң № 2 салбыры. Ооң Каскал участогунда Бай-Саар Баранчаевна Чооду ам ийиги чылда бызаа ажаакчылап турар. Ынчаарга ооң кады чурттап чоруур эжи Наксыл Каадыр-оол—ында идепкейлиг инек кадарчызы. Бо аныяк кижилер боттарының ажылынга ынак болгаш бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш кызыман ажылдап турарлар.

— Бызаалар ажаар талазы-биле юбилейлиг бо чылда кандыг ажылдадыңар? — деп, Бай-Саар Баранчаевнадан айтырарга, ол мынча дээр:

— Төрүүр 70 инекти эрткен чылын ашаам-биле кады кадарып турган бис, олардан төрүттүнген 70 бызааны бүрүнү-биле камгалап алган мен.

—А бызааларның немелде деңзизин алыр талазы-биле кандыг ирги?

— Бо чылын ортумаа-биле бир бызаага онааштыр хонукта 700-ден 800 грамм чедирип турган мен.

— Келир чылда кандыг планныг силер?

— Бызаа бүрүзүнүң хонукта ортумак немелде деңзизин 800 граммдан кудулатпас дээш кызыдып ажылдаар мен, ынчангаш бо талазы-биле бодумнуң эжим К. Чооду ну социалистиг чарышка кыйгырган мен.

Бо түннелди чедип алырда, ам ныжын бызааларның чемгерилгезин шын организастаар, каш хонук, ай болуп чорда, кандыг чемнерни бээрил дээр дугайында бо саанчы бодунуң беш салаазы дег билир болгаш билдинмес күүлдер таваржып келзе, салбырның зоотехнигинден, мал эмчизинден сүмени дораан алыр.

Бызаа ажаакчызының база Наксыл Каадыр-оолдуң чүткүлдүг ажылын совхозтуң дирекциязы, ында партия организациязы үнелеп турар, ооң херечизи — оларның ийилдирзинин халас путёвка-биле чоокта чаа Москва, Ленинградтан бээр аян-чорук кылып чораны ол-дур.

— Бай-Саар Баранчаевна хейниити ажылынга, ег-бүлезинге база үлегерлиг кижилерниң бирээзинге санаттырар кижи — деп, ооң-биле чугаалажып турувуста, бир-ле нижи чугаалады.

Ону дыңнаваш, сонуургай бээривиске, ооң эрес маадырлыг күш-ажылын, чурттаганы коммунистиг ёзу-биле көрүп, Төрээн чуртунга хей-ле үүлени бүдүрүп бээр дээш бүгү күжүн, билиин берип чоруурун көрүп, ооң кады ажылдап турар өөрүнүң, ылаңгыя коммунистиниң ону канчаар көрүп турарын партия организациязы элээн өөренип көрүп турган. Ынчангаш бо мурнакчы бызаа ажаакчызы партия кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алыр дугайында билдириишкин киирерге, бо чылдың ноябрьда ону бир үн-биле хүлээп алган.

— Коммунистиң бедик адын быжыг тудуп, шынзыдар дээш, моон соңгаар-даа каш дапкыр улуг күжениишкин-биле ажылдаар мен — деп, Бай-Саар Баранчаевна өөрүшкүлүг чугаалап орар. Бо чурукта — Бай-Саар Баранчаевна Чооду.

С. САЛЧАК.
Фото А. ПОНОМАРЕВТУУ.

АРТЕЛЬ УСТАВЫН ШЫҢГЫЫ САГЫЫР

СЭКП-ниң XXIII съездизи көдээ ажыл-агайның мурнунга улуг сорулгаларны салган. Оларның эң колу— чурттакчы чоннуң аъш-чемге, чиик үлетпүрүнүң чиг-этке өзүп орар негелделерин долузу-биле хандырары дээш, мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрерин улуу-биле өстүрери болур.

Колхозтар болгаш совхозтар — социалистиг хевириниң ажыл-агайлары. Көдээ ишчилериниң мурнунда салдынган сорулгаларның күүселдезин хандырар төлээде, артельдиң ажыл-агайын башкарарынга бүгү кежигүннерни калбаа-биле хаара тудар дугайында партия болгаш чазактың айтыышкыннарын хүн бүрү удуртулга болдурары, массаларның калбак киржилгезин чедип алырда колхозчу амыдыралдың устав нормаларын шыңгыы сагыыры чугула.

Артельдиң ажыл-агайын башкарарынга уставтың болгаш демократтыг үндезиннерниң негелделери кайда-ла шыңгыы сагыттынып турар болдур, ында сагылга-чурум, организастыг чорук бедик, коллективтиң бүгү кежигүннери ажыл-агайга идепкейлиг болур, оларның чогаадыкчы идепкейи өзер, четпестерге, ажыл-агайжы эвес чоруктарга эптешпес болур. Көдээ ажыл-агай артелиниң уставы ажыл-агайның сорулгазын, тургузуун болгаш колхоз бүдүүлгезин башкарарының чурумун тодаралдыр. Артель бүрүзү түс черниң байдалынга, артельдиң чижек уставынга үндезилеттинген база колхозчуларның ниити хуралынга бадылаттынган болгаш райкүүскомга көрдүнген тускай уставтыг болур. Кол сорулга — көдээ ажыл-агайны көдүрери болурун барымдаалап, колхозтар көдээ ажыл-агай артелиниң хүлээп алдынган уставында чамдык үүлүлерни немеп болгаш өскертипдаа болур.

Көдээ ажыл-агай артелиниң уставынын дугайында СЭКП ТК-нын болгаш СССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин доктаалын удуртулга болдургаш, Каа-Хемде «Октябрь 14 чылы» колхозтуң кежигүннери 1965 чылда боттарының ниити хуралынга артельдиң уставын хүлээп алган. Колхоз башкарылгазының структуразын, колхоз баштаар черинин база колхозчуларның ниити хуралынга кандыг айтырыгларны көрүп болурун, колхозтуң даргазын болгаш ревизия комиссиязын үүү хире хуусаага сонгуурун ында айыткан. Ниити хурал артельдиң ажыл-агыйжы бүгү чугуда айтырыгларын шиитпирлээр, уставка өскерилгелерни киирер, колхозка чаа кежигүннерни хүлээп алыр, ол ышкаш ооң составындан үндүрер болгаш чылдың бүдүүлгесан-хөө планнарын бадылаар.

Көдээ ажыл-агайның тускай эртемниглериниң, совхозтар ажылчыннарының, колхозчуларның чогаадыкчы идепкейин бүгү тала-биле хөгжүдеринге база күрүне удуртулгазынга үндезилээн планнаашкынның чаа чуруму ам ажыглаттынып турар. 1965 чылдан эгелээш, колхозтар болгаш совхозтар көдээ ажыл-агайның продукциязын чүгле күрүне планын өзүгар садар болу берген. Көдээ ажыл-агай культураларын шилип алырын, тарылга шөлдериниң, малдың баш санының хемчээлин, көдээ ажыл-агай ажылдарын күүседириниң хуусааларын, агротехниктиг болгаш зоотехниктиг аргаларны ажыглаарын түс черниң байдалын барымдаалап ажыл-агыйларга оларның боттарының тускай эртемниглери, удуртукчулары колхозчуларның болгаш совхоз ажылчыннарының калбак киржилгези-биле тодаралдыр. Бүгү коллективтиң киржилгези-биле тодаргай, коллегиалдыг өзүга тургустунган планнар бедик организастыг түннелди бээр. Ындыг планнарга бүдүүлгени хөгжүдеринче, продукцияны элбедиринче кижилерниң чүткүлү илереттинер. Чогум-на моон ужурунда СЭКП ТК-ның доктаалында баштаар черлерге болгаш коллективтиг ниити хуралдарга бүдүүлге планнарын ажылдап кылырда болгаш сайгарарда, массаларның бүгү талабиле калбак киржилгези эргежок чугула дээрзи айыттынган.

Ынчалзажок Каа-Хемде «Октябрь 14 чылы» колхоз (даргазы эш Самороков) көдээ ажыл-агай артелиниң уставын хажыдып, коллективтиг удуртулгадан дашкаарлааш, административтиг удуртулга-биле кызыгаарлаттынып турар. Социалистиг хоойлу дүрүм болгаш ниитиниң көрүм-чурум камгалалының талазы-биле район Совединиң доктаамал комиссиязы бодунуң ажыл планын өзүгаар көдээ ажыл-агай артелиниң уставы канчаар барымдаалаттынып турар лугайында ук колхозка хыналда чоруткаш, ооң түннелин район Совединин күүскомунга көөру-биле киирген.

Көдээ ажыл-агай артелиниң устав негелделеринин күүселдезинде шыңгыы хажыдыышкыннар бары хыналдадан илерээн. Артель уставын барымдаалап көөрүнде бар четпестерни эдип алырын эш Самороковка район Совединин күүскому эрткен чылынна айыткан турда, артель ажылагыйын эргелеп башкарарының демократтыг үндезиннеринде хажыдыышкыннар үргулчүлеп келген.

1967 чылдың дургузунда отчёттуг хуралдан өске, ниити хуралдар чаңгыс-даа болбаан. Колхоз кежигүнүнге хүлээп алыышкыннар, ооң үндүрери, бүдүүлге-сан-хөөнүн чыл планын, орулга-чарылга сметазын, тудуг планын, иштики корум-чурум дүрүмүн, ревизия комиссиязының актыларын бадылаары дээн ышкаш өскедаа чугула айтырыглар ниити хуралдарга көрдүнмейн турган. Колхоз баштаар чери эң чугула көдээ ажылагый ажылдарының талазы-биле түүнел хуралдар эрттирбээн. Баштаар черниң хуралы чокка эш Самороков кижилерни материал-харыысалгалыг ажылдарга хүлээп ап турган. Саргалда шаң эргелекчизинге мурнунда тараа оорлааш, шиитпирип чораан Н. Пышевти киирип каан, ол эш ук ажылды бот-отчёт чокка күүседип турган. Ооң соонда ол-ла ажылга В. Дребенцевти айда 120 рубль шалыңныг кылдыр хүлээп алган, а херек кырында шаң эргелекчизиниң шалыңы 90-дан өрүлевес ужурлуг турган. Эш Самороков В. Дребенцевти ук ажылга хүлээп ап тура, аңаа 12 кубометр одаар ыяшты болгаш бир автомашина чүгү сула саваңын бээрин аазааш, оозун ол өзүгаар күүсеткен.

П. Г. Самороковтуң чөпшээрелибиле дөрт комбайнер соокка алыскан кызыл-тасты бастыргаш, тараазын деңзилевейн-даа, складка-даа дужаавайн, бажыннарынче сөөртүп алгаш баргаш, акшазын хыналда үеэзинде бир килограммны-ла 5 көпеек дээш төлээннер. Колхозтуң кырынга сайгарылга баазазындан шынызылга өзүгаар 33,3 тонна комбикорм алдынган, ооң иштинде ДОСААФ черинге — 17,6, нефтебаазага — 15,6 тонна.

Улустан хууда мал садып алырынга акша-хөреңги баштаар черниң шиитпири чокка чарыгдаттынып келген. Зоотехник турган Фомивага 300 рубльди чәалинге бергеш, ооң шалыңындан үш чыл дургузунда акша тыртпаан. Бөдүүн мал чемнериниң чарыгдалын колхоз баштаар чери контрольдавайн келгининден мал чеминге хереглээр дээн саваны хуу кижилер дажыглап аппарын турар. Ревизия комиссиязының актылары колдуунда-ла ниити хуралга хамаанчок, баштаар черге безин көрдүнмээн.

Хыналдадан илерээни болза, «Октябрь 14 чылы» артельдиң колхозчулары колхозтуң ажыл-агай, саңхөө башкарылгазындан аңгыланган турган. Район Совединин күүскомунуң хуралынга көдээ ажыл-агай артелиниң уставын үреп турар лугайында фактыларны буруу шаап көрген, ынчалза-даа эш Самороков үндезин чок чылдагааннар чугаалаан турар болган.

Артельдиң даргазының бот-башкартынар чоруу кижилериниң ажылышчы хөөнүн баксырадып, идепкейин кудуладып турар. Бо колхозта Мерген сүт-бараан фермазының коллективи коммунистиг күш-ажылдың фермазы деп ат дээш элээн үеде демисежип, багай эвес түннелдерлиг бооп келген. А 1967 чылда фермага массалыг ажыл шагы үзер, инектер сагдынмайн баар чоруктар бо-ла болу бээр апарган.

Район Совединин күүскомунга эш Сазанов («Ленинчи орук» колхозтуң даргазы) сөс алгаш, артель уставын үреп турарларны «камгалаан» хөөнүт чүве чугаалаан. Херек кырында ук колхозта байдал үстүнде ады кирген ажыл-агыйдан улуг-ла ылгалбас. 1966 чылда ол колхозка кежигүн кылдыр 54 кижи хүлээп алдынган, колхоз кежигүнүнден 18 кижи үндүрткен. Ынчалза-даа эш Сазанов баштаар черниң шиитпирин бо чылдың эгезинде болган колхозчуларның отчёттуг хуралынга бадылатпаан. Ниити хуралдың шиитпири чокка колхозтуң одарындан саар 8 инекти база молдургаларны эзт планынга киирген, а төрүүр малдың баш санының өзүлдезинин планы 37 хуу чедир күүсеттинмээн. Ооң түннелинде сүттүң ниити чылдазы мурнунда чылга деңнээрге 16,7 тонна кызырылган. Ол ышкаш колхозтуң касса-саң-хөө чурумунда база хажыдыышкыннар бар. Кол бухгалтер эш Кудинов колхозтуң 50 рубли-биле хуу кижиден арифмометр садып алган.

Чамдык колхозтарның удуртукчулары артель ажыл-агыйын башкарарының устав нормаларын сагывайн турары, эштер Самороков биле Сазанов оларның болдунган четпестерни эдип алырының аргаларын дилевейн турары хомуданчыг. Көдээ ажыл-агай артелин башкарарының дээди органы — колхозчуларның ниити хуралы дээрзин удуртукчу бүрүзү шыңгыы бадымдаалаза чогуур. Колхоз — ол дээрге тараачыннарга коммунизмниң школазы болур. Коллективтиг ажыл болгаш ону организастаарының социалистиг принциви коммунизм тургузукчуларын кижизидеринге онза салдарны чедирер.

Я. САВКИН,
Каа-Хем район Совединин социалистиг хоойлу дүрүм болгаш хей-ниитиниң корум-чурум камгалалышың талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы.

Херээженнер чөвүлелдеринде

Эрзин районнуң Бай-Даг суурунда херээженнер чөвүлели бодунуң чыл иштинде чорудып келген ажылының дугайында отчёдун кылган. Чөвүлел отчёттуг үеде суурнуң херээженнериниң хуралын 4, а чөвүлелди 13 удаа чыылдырган.

Херээженнер чөвүлели 8 удаа концерт, 17 хире лекция, беседаларны организастап, суурнуң культурлуг амыдыралын өскүжидер талазы-биле өске-даа элээн ажылдарны кылган. Херээженнер чөвүлелиниң чаа составы даргазынга Эренчина Күскеня катап соңгаан.

* * *

Херээженнер чөвүлелиниң ажылынга практиктиг дузаны чедиреринбиле партияның Тес-Хем райкомунуң херээженнер өртүзүнга ажыл чорудар киздизиниң эргелекчизи эш О. Орусоолга баштаткан бригада чоокта чаа «Ак-Эрик» колхозка чораан.

Баштайгы хүнде ында херээженнер чөвүлелиниң кежигүннери болгаш агитаторлар-биле бир хүннүң семинарын эрттирген. Өг-бүлеге уругларны кижизидериниң, колхозчуларга пенсия дузаламчызын тыпсырының дугайында болгаш өске-даа темаларга лекциялар аңаа номчуттунган. Олла хүн тематиктиг кежээни совет иелерге бараалгаткан.

Дараазында хүнде бригада Улуг-Кузег сүт-бараан фермага барган. Аңаа лекцияны кылып, ферманың ажылы-биле таныжып, ажыктыг сүмелерни берген.

Ю. БАЛЧАР.

КАДРЛАРНЫҢ АЖЫЛГА ХАРЫЫСАЛГАЗЫ

Удуртукчу болгаш тускай эртемниг кадрларны шын шилип алыр, ажылга таарыштыр тургузаар, ылаңгыя онаашкан ажылынга харыысалгалыг болурун бедидер сорулга-биле бистиң совхозта партия комитеди болгаш партия эге организациялары чамдык хемчеглерни алган. Партия хуралдарынга ажылды удуртуп харыылап турар эштериниң илеткелдерин дыңнап, оларның ажылында эки үүлдерни ажыл-херек кырынга ажыктыг кылдыр нептередириниң хемчеглерин ап, ажылда четпестерни илередип, ону эдип алырының оруктарын айтып турган.

Берт-Даг салбырның кол зоотехниги эш Сарыгбайның, ферма эргелекчизи турган эш Шыырап-тың, Оруку-Шыныада эге организацияның хуралынга салбыр эргелекчизи эш Чаңгы-оолдуң, Үстүү-Шыныаның салбыр эргелекчизи эш Борбай-оолдуң база бригадир эш Байыр-оолдуң, ооң ынай культура албан черлериниң ажылдакчыларының илеткелдерин дыңнап тургулаан. Ол хуралдарның хүлээп алган шиитпирлери ис чок барбаан болгаш совхоз бүдүүлгезинге ажыктыг кандыгла бир түннелди берип турган.

1965—1967 чылдарда чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге алды кижи өөреним чоруткан болгаш оларның иштинден дээди эртем дооскан бир кижи ажылдан кирген, республикадан дашкаар алды кижи мергежил бедидериниң курстарын доозуп үнген. Ооң аңгыда бүдүүлгеде ажылдап турар кижилериниң билиин бедидер ажыл база чоруп турар. 1965—1967 чылларда 54 трактористерни, 29 чолаачыларны белеткээн. Эрткен чылын совхозка 3 зооветөөредилге черлеринге 37 кижи, 5 политөөредилгеге 84 кижи өөренген.

СЭКП райкомунуң үр эвесте болуп эрткен пленумунга кадрларбиле ажылды четпес чорудуп турары дээш, совхозта партия комитедин чөптүг шүүмчүлээн. Чүгле бо чылын ажылга 20 кижини хүлээп алгаш, он үштү үндүрген, 1965 чылдан бээр беш салбыр эргелекчилери, дөрт зоотехниктер, дөрт кол зоотехниктер, алды санныг кол инженерлер, дөрт кол агрономнар ажылдан дужурткен болгаш ызырынмайн барган чорук бистиң кадрлар-биле ажылывыстың ам-даа четпези болур.

Удуртукчу болгаш тускай эртемниг кадрларның ажылга харыысалгазы куду болуп турар чорук совхоз бүдүүлгезинге улуг каражаны чедирип турар. Хой ажылы угланыышкынныг совхоз дук бүдүрериниң база садарының планын каш-даа чылда күүсеттпээн чорук ооң бир херечизи. 1965 чылдан бээр совхозта янзыбүрү чүзүн өлген малдарның ниити бажы он чеди муң четкени болгаш чүс баш төрүүр малга онааштыр эвээш төлдү ап турары, малдың продуктулуу чавыс болганы база-ла кадрлар-биле ажылдың кошкаан, кижилериниң ажылга харыысалга чогун, оларга негелденин сулазын көргүзүп турар.

Совхозта партия комитеди, черчерде партия организациялары кижилер-биле ажыл чедиишкиннериниң үндезини деп көрүп турар болгаш кадрлар-биле ажылдан экижидериниң хемчеглерин ажылдап кылган. Ам ооң күүселдези дээш ажылдап турар бис.

З. ЧООДУ,
«Тес-Хем» совхозта партком секретары.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ХУРАЛЫ

«Чыраа-Бажы» совхозтуң малчыннары чоокта болуп эрткен хуралынга эрткен он бир айларның түннелдерин болгаш кыштан малды хүр ажырарының айтырыын чугаалашкан.

Бо чылын тараа бүдүрерин көвүдеткени, күрүнеге пландан ажыр хөй тараанны сатканы дээш совхоз РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин болгаш ВЦСПС-тин Кызыл түгүн чаалап алган. Бо шанналга малчыннарның улуг-хуузу база бар. Чүге дизе, тараадан өске көргүзүглер багай болза ындыг улуг шаннал челип аллынмас болгай.

Совхозтуң шээр малы Чыргакы, Шеми хемнериниң уннарында 63 кезек черде, мыйыстыг бода малы 21 кезек кылдыр үстүнген. Шээр малын чаш төлүн менди ап өстүргенинбиле бо күзүн 17 кодан хой немешкен. Совхоз он бир айларның түннели-биле төрүүр чүс хойдан-на 92 хураганны, хой бүрүзүнден 2,3 кг лукту алган, инек бүрүзүнден саалда 1800 кг четкен.

Ак-Халда Донгак Седен, Калчан-Орукта Монгуш Очур-оол, Улуг-Ховуда Монгуш Чола бригадирлээн хойжу бригадалар социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, чүс хойга онааштыр 98—101 хураганны камгалап алганнар. Хорум-Даг салбыр мал семиртилгезинин талазы-биле дээре көргүзүглүг болган. Ол салбырның күрүнеге саткан мыйыстыг бода малының ортумак дириг деңзизи 300 кг, хоюнун — 50 кг болган.

Ооң-биле кады мал ажылында улуг четпестерни хуралдың киржикчилери илередип, совхозтуң кол зоотехниги И. Янкубовту четпес ажылдан турар дээш чемелээн. Тарын боозадылгаже чогуур кичээнгей салдынмаан. Совхоз мынчага чедир хой тарын боозадыр эки пункт тудуп албаан. Үш кезек черде тракторнуп сөөртүп чоруур вагонщиктерин тургузуп алгаш, 25—30 километр черлерден хойларны оларже сүрүп, тарын боозадылганы чорудуп турган.

Чамдык хойжу бригадаларда, сүт-бараан фермаларында чаш мал кажаалары амга чедир белеткеттинмээн. Мал чемнериниң чарыгдалынга корум-чурум тургустунмаан. Фермаларда, кыштагларда эккеп төккен суланы таварышкан-на мал дойлап турар. Тараа шөлдеринде сарааттап, кажаалаваан саваннар кадат чок малдарның дою болуп турар.

Бо үеде малдың суттарылгазы бергеден турар. Бызааларга чылыг суг, кылымал сүт ижиртпейн, ажаалдазын экижитпейн турарындан оларның күжү арып турар. Ыракны одарларда каскан дөрт кудуктун нийизи ажылдан турар. Суг сөөртүр машиналар үзүктели бээрге, чамдык кыштагларда хойлар сускундан бергедей бээр. Ооң ыңай малды дус-биле үр үеде хандырбайн келгенин, аптечканы, керосин лампаларын, чарбаны малчыннарга чедирбейн турарын олар улуг хомудал-биле чугаалап, совхозтуң дирекциязынга айтырыгны тургузуп турганнар.

Мал ажылынга чамдык кижилерни хүлээп алырда эки хынап көрбес, дужаал айтыышкын-даа биживес, аная-ла хүлээп алыр. Ооң түннелинде чамдык хойжулар 100 хойга онааштыр 50—60 хураган ап, харыысалга чогу-биле эвээш эвес малды чидирип, ниити түннелди кудуладып турар. Хереглелдин чугула бараннарын малчыннарга чедирбейн турары дээш Чыраа-Бажында рабкооптуң даргазы А. Кан-оолду база шүүмчүлээн. Автолавкалар хойжу бригадаларга, кыштагларга, фермаларга баарының графигин үреп, ховар барып турарлар.

Совхозтуң удуртур ажылдакчылары малчыннарның амыдырал чурталгазынче шоолуг кичээнгей саңбайн турар. Олар ында-кайда ырак одарларга барганда, кажаалар бакылап көргеш, малчыннарның негелделерин дыңнап демдеглеп алгаш, чоруптарлар. Ооң соонда түннел чок, сураг баар.

Мал ажылының тускай эртемниглери малчыннарга ховар баар болгаш оларга боттуг дуза чедирбейн турарындан чамдык аарыглардан ниитинин малының хорамчызы көвүдеп турар. Он бир айлар иштинде совхоз улуг, биче мүн ажыг баш малдан когараан.

Малчыннарның хуралынга бо четпестерни чайладырының хемчеглерин совхозтуң дирекциязынан негеп, малчыннар боттары-даа эки ажылдаарын хүлээнип ап турган. Кыштаглаашкынны хүр эрттирер дээш кижи бүрүзү эн харыысалгалыг ажылдаар, мал чемнерин шын чарыгдаар, хойнуң массалыг оолдаашкынынга белеткелди эки чорудар, малдың ажаалдазын кошкатпас, бичиидаа четпестер бар апарза, дораан чайладырының хемчээн алыр болгаш бот-боттарын хынажыр, дузалажыр хемчеглерни чугаалашкан.

К. ЭКЕР-ООЛ.

чиндиг удурланыышкының болдурган. Троцкистериң, барын оппортунистериң, буржуаз националистериң чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазы күштелген. ССРЭ-ге социалиамни тургузар дугайында партияның угланыышкынына олар ажыыбиле удурланып турганнар.

ККПЭ-нин органнары 1927 чылдын төнчүүүнде Донбасстын Шахтинск болгаш оске-даа районнарына буржуаз специалистерин үргедкчи улуг организациязын сойгалаан. ККПЭ-ниң ажылдакчылары 1929—1930 чылдарда «Промцартия», «Кушажылчы тараачын партия», «Меньшевиктериң эвилел бюрозу» болгаш оске-даа антисовет улуг организацияларны илередип үзүткаан. Коллективизация болуп турган районнарга калчаарап турган кулактарның алдын каш уяларын чылча шапкан.

Ынчангаш күрүнеңиң айыыл чок чорук органнары партияның политиктиг шугумун амыдыралга чайгылыш чокка боттандырып, Улуг Октябрьның чаалап алыышкыннарын эрес-маадырлыы-биле камгалап, Коммунистиг партияның кошкаш дивес контролюнун адаа-биле ажылдан келген. Моон ачызында бистиң чекистеривис Совет эрге-чагырганың иштики болгаш даштыкы, чажыт болгаш ажык дайзыннары-биле демиселге тиилекчи болуп үнген.

ССРЭ-ге социализмнин тиилээнинің соонда күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының ажылынын кол угланыышкыны — империалистиг разведкаларның хоралакчы ажыл-чорудулгазы-биле демисел апарган. Фашистиг Германияның болгаш милитаристиг Японияның талазындан Совет Эвилелинге удур дайын чорудулгазының айылының күштелгени-биле империалистиг күрүнелериң болгаш разведкаларның агрессилиг бодалдарын, планнарын сойгалаар сорулга-биле чекистер органнарының ажылын улам ыцай чаартыры аргежок чугула апарган. Ынчалза-даа ийи-чаңгыс кижилерге чүүүр чоруктун үезинде күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының ажылынга хажыдыышкыннар болгаш частырыглар турганнар. Социалистиг хоойлу-дүрүмнү каржызы-биле хажытканындан күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының ленинчи принциптери болгаш чекисчи алдарлыг чаңчылдары сагыттынмайын турган. Ол чорук күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарын Ада-чурттун Улуг дайынының бүдүүүнде кошкадыпкан. Ынчалза-даа ол хажыдыышкыннар болгаш частырыглар совет разведканың болгаш контрразведканың социалистиг уткашынарын өскертип шыдаваан, ону чондан болгаш партиядан хоорун шыдаваан. Бодунун хүлээлгезинге шынчы чекистер империалистиг разведка-биле демиселдин мурнуку одуруунга чоруп келген.

Фашистиг Германияның разведказының ССРЭ-ге «бешки колоннаны» тургузар болгаш ооң Барын Европаның чуттарынга кылып апканы ышкаш совет тылынга бууражыкынны белеткээр дээн орадажыышкынын күрайыыл чок чоруктун органнары дайын мурнунда болдурбайн барган. Гитлерлиг Германияның бистиң Төрээн чуртувусче халдаар деп турарының, немец-фашистиг шеригниң каттыжыышкыннарының совет кызыгаар чанында мөөнеттинип турарының, фашистиг Германия Совет Эвилелинче июньнун 21-де азы 22-де халдаар деп турарының дугайында медээлерни чекистер чогуур өйүнде тыпканнар.

Ада-чурттун Улуг дайыны бистиң чекистерге, бүгү совет улуска ышкаш, кадыг-дошкун шылгалда болган. Чепсектиг күштериң хүрээлениңче шпионнарны, диверсантыларны болгаш террористерни шургун киреринде аймыл чок чорук органнары болдурбаан. Дайынның чылдарында немец болгаш япон разведкаларны үзүткаар талазы-биле улуг ажылды чоруткан. Дайынның совет тыылга кылыр дээн хоралакчы ажылдары база бүтүүн. Совет чекистер дайынның чажыт дайын чорудар чепсээн үндезининге киир шаптылаткан болгаш ооң соонда немец-фашистиг удуртукчуларның бажының мөөзинден шуут үндүр үрүпкен.

Дайынның тыылынга партизан демиселин калбартырында чекистерниң ролю улуг. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак дайынның чылдарында чекистерниң кылган дайынчы ажылын бедин-биле үнелээн. ССРЭ-нин орденнери болгаш медальдары-биле он-он муң чекистерин шаңнаан. Дайынның тыылынга эң шылгараан чээрби кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты тывыскан. Совет Эвилелиниң Маадырлары, чекистер С. Ваупшасовтун, Д. Емлютиннин, Д. Медведевтин, Е. Мирковскийнин, Н. Михайлашевтин, К. Орловскийнин, М. Прудниковтун, А. Рабцевичиниң маадырлыг чоруктары Совет күрүнеңиң төөгүүүнде кезээде артар. Чажыт дайыннар-биле көөлбес фронтунун тулчуушкун төлдеринге өлген чекистер, Совет Эвилелиниң Маадырлары Н. Кузнецов, Б. Галушкин, И. Кудря, В. Лягин, М. Петров, В. Молодцов оларның аттарын Төрээн чурт кажан-даа утпас.

Дайын соолундеги үеде делегей байдалы улам чидигленип, Совет Эвилелинге хамаарыштыр АКШ-тың даштыкы политиказы агрессчи характерлиг апарган. Америк империализмнің чагырыкчы бөлүктери ССРЭ-ге удур «соок дайынны» чарлаан. Бистиң чуртувуска удур АКШ-тың разведка органнарының хоралакчы ажыл-чорудулгазы улам күштелген.

Делегей байдалы мындыг нарын апарган үеде Коммунистиг партия болгаш Совет чазак партияның удуртукчу ролюн быжыглаар болгаш күштелдирер, чекистер органнарыбиле ажылчы чоннарның харылзаазын калбартыр, социалистиг хоойлудүрүмнү быжыглаар талазы-биле чамдык хемчеглерни ап чоруткан.

СЭКП-ниң XX болгаш ооң дараазындагы съездилериниң шиитпирлери күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының ажыл-чорудулгазынга тергинин улуг ужур-дузалыг болган. Ол шиитпирлер совет күрүнеңиң системазынга күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының ролюн болгаш туружун тодараткан болгаш бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунун үезинде оларның сорулгаларын айыткан.

Амгы үеде, кажан империалистиг разведкалар Совет Эвилелинге удур хоралакчы ажыл-чорудулгазын улам күштелдирип база калбартын турар үеде, дайынның ол хөделиишкиннеринге удур чүгле күрүнеңиң айыыл чок органнарының күштерин болгаш. арганаларын удур тургузар эвес, харын аңаа бүгү ажылчы чоннарның күженнишкинин мөөнөөр ужурлуг. Чүгле күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының болгаш совет хөй-ниитинин кады ажыл-чорудулгазы, деткиишкини дайынның разведкаларының хоралакчы ажылын чогуур өйүнде болдурбас арганлыг. Бис совет улуска мурнунда онзажын турган ыдыг шенелделер, шылгалдалар ам-даа болу берип чадавас деп чүвени утпас ужурлуг бис. Делегей байдалы мындыг нарын турда, бис эң-не серемчилелдиг болур ужурлуг бис.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев 1967 чылдың июль 5-те шериг академияларының доозуучуларына алдар кылдыр Кремльге болган хүлээн алыышкынга бодунун чугаазында мынча дээн:

«... Белен болурунун эргежок чугулазының дугайын, серемчилелди нөшкатпазын делегейниң амгы байдалы бистиң шуптувуска база катап сагындырып турар үеде силернің доозуп үнгениңерни демдеглеп турар-дыр бис».

Совет күрүнеңиң айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле чугула айтырыгларны шиитпирлээрде, чоннуң дузаламчызы ыыап-ла херек апаар дээрзин В. И. Ленин чекистерге өөредип чораан. Ынчангаш совет күрүнеңиң айыыл чок чоруун хандырары оларның ыдыктыг хүлээлгези дээрзин совет улус база эки билир. Ынчангаш олар разведка хөрээнге хамаарышкан чүүлдерни эскергенде, билгенде совет органнарже дыңнаадын турарлар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың айтыышкынарын удуртулга болдурган, күрүнеңиң айыыл чок чорук органнары дайын соолундеги үеде боо-чепсек, радиостанциялар, хөй түңнүг совет акшабиле чепсегленген дайынның чүсчүс агентилерин сойгалаан, дыка хөй дипломат-разведчиктериң хоралакчы ажыл-чорудулгаларын болдурбаан, кол-кол капиталистиг чуртларның разведка органнарының планнарының болгаш бодалдарының дугайында чугула медээлерни тыпкан. Совет Тыванның чекистери ажылчы чоннарның дузазы-биле күрүнеңиң чамдык айыылдыг кем-херек үүлгедикчилерин сойгалап, илереткен. Ооң чижээнге, немец-фашистиг разведканың агентизи чораан Федоров, немец-фашистиг «СС» деп ротаның командири чораан Смирнов болгаш өскелериң-даа херектери хамааржыр.

Коммунистиг партия болгаш ооң ленинчи Төп Комитеди политиктиг серемчилелди могаг-шылаг чокка бедидериңче, империалистериң хоралыг бодалдарын чогуур үеэзинде сойгалаарынче, дайынның разведкаларының ажыл-чорудулгазын шиитпирлээн-биле болдурбазынче совет чекистериң кичээнгейин угландырып турар.

«Делегей реакциязын чүгеннеп, томаартыр, кижи төрелгетенин делегей дайынының халавынче кирир тырттарының аргазын аңаа бербее төлээде, доктаамал серемчилелдиг болуру, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерни болгаш улустарны мобилизастаары, оларны империализмниң агрессиг чорудулгаларынга согуушкун бээринге белен болуруп мобилизастаары эргежок чугула» деп СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистериңде чугаалап турар.

Күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының күжү чүдел дизе, оларның Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ажылдан, ажылчы чоннарга даянып турарында болур. Күрүнеңиң айыыл чок чорук органнарының ажылдакчылары совет улустун болгаш Коммунистиг партияның мурнунга бодунун харысалгазын угаан билбишаан, совет күрүнеңиң айыыл чок чоруун болгаш коммунизм тургузукчуларының тайбың күш-ажылын хандырар дээш бүгүле чүүлдерни кылып турарлар.

А. БОРБАК-ООЛ,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүнеңиң айыыл чок чорук комитединиң даргазының оралакчызы.

ВЬЕТНАМ УЛУС ТИИЛЭЭР

1960 чылдың декабрь 20-де Мурнуу Вьетнамны хостаарының национал фронтузу тургустунган. Ооң тургустунганы мурнуу-вьетнам улустун национал-хосталгалыг демиселинин чаа үе-чадазы болган. Хосталганың национал фронтузу бодунун хүрээлеңинге политиктиг 20 ажыг организацияларны каттыштыргаш, улустун калбак фронтузу болу берген.

Хосталганың национал фронтузу Мурнуу Вьетнамның бүгү девискээринин дөрттүн үшкү кезии болуп турар хосталган районнарга ол чылдарның дургузунда ханы социал-экономика чаартылгаларын чоруткан. Бүгү суурларда база можуларның чамдыктарында улустун эрге-чагыргазының соңгулдалыг органнары догуннап турар. Улустун эрге-чагыргазының шиитпирлээн эң чугула айтырыгларының бирээзи көдээ ажылагый реформазы болган, ооң түңнелинде черни ооң ажыл-ишчилеринге шилчидип берген. Ол девискээрлериң тараачыннары Мурнуу Вьетнамда тарып турар 2 миллион 300 муң га шөлдүн ийи миллион ажыг гектарының эзлери болу берген. Чырыдыышкына база улуг өскерлиишкиннер болган. Хосталган районнар бүгүн 4500 школалыг, ында чартык миллион уруглар өөренип турар. Улустун кадык камгалалы база улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Улустун кара чаңгыс болгаш ёзулуг төлээлекчизи болганын, чүгле хосталган районнарның хөй миллион чонунун эвес, харын бүгү Мурнуу Вьетнамның деткимчезин база ап турарын Национал фронт хөй чылдар дургузунда демисели-биле бүзүредип көргүскен. 1967 чылдың августа чурттун иштинге болгаш делегейге ол фронтунун туруштары быжыккан байдалга Хосталганың национал фронтузунун чаа программазы үлээн алдынган. Ол программа Мурнуу Вьетнамда национал-хосталгалыг шимчээшкиннің эчис сорулгаларын төлевилээн. Америк халдакчыларны үндүр сывырар; АКШ-тың хөлезиленикчизи болган чалча эрге-чагырганы дүжүрер; депшилгелиг демократтыг күрүне тургузуун тургузар; национал чаңгыс эптиң демократтыг чазаан тургускаш, национал хосталганың хөрээнге дуза чедирип келген чоннун чүүл-бүрү кезектериниң эң алдарлыг төлээлекчилерин аңаа киириштирер; амыдыралдың бүгү талаларына социал-экономика чаартылгаларын чорудар; Вьетнамны тайбың арга-биле катап каттыштырар — шак ындыг кол сорулгаларны Хосталганың национал фронтузунун чаа программазы салган.

Ол программа Хосталганың национал фронтузунун политиктиг болгаш дайынчы туруштарының быжыккынын херечилээн. Амгы үенин техниказы-биле чепсегленген, чартык миллион кижилиг америк аг-шериг болгаш Сайгоннун чалча чазаанын 600 муң кижилиг армиязы вьетнам улустун демиселин боогдап шыдаваан. Улустун чепсектиг күштери боттарының күчү-шыдалының болгаш дайынчы мергежилиниң улгатканын дайылдажыышкыннарга илергейлеп көргүскен. Улустун чепсектиг күштериниң партизан отрядтардан өзүп келген бөгүнгү доктаамал кезектери эки организастаттынган, сагылга-чурумнуг, тулчуушкуннарга дадыккан күш болуп турар.

Эртип турар 1967 чыл америк халдакчыларның улуг аштырыышкыннарга таварышкан чылы болган. Пентагоннун хосталган районнарже калбак шавар халдаашкын кылырына таарымчалыг байдал тургузун алыр дээн планнарының бууражкыны ылап тодаргай көзүлген. Каттышкан Штаттарның канчаар-даа аажок улуг күштүг шериг машиназының халдаашкынына Мурнуу Вьетнамның патриоттары Соңгу талада чуртташтары-биле кады чүгле шыдажып үнген эвес, харын дайынның аэродромнарына, даянар черлеринге болгаш гарнизоннарына эвээш эвес эрес-дидим согуушкуннарны хенертен таварыштырып база шыдаан. Улустун чепсектиг күштери бо чылдың чайгы-күскү кампания үезинде кадыг-дошкун тулчуушкуннарга улустун хосталгазының чепсектиг күштериниң командылалының четче эвес түңнелдерин ёзугаар алырга безин дайынның 150 муң хире солдаттарын, ооң иштинде 63 муң америк солдаттарны сандан үндүрген. Америк шериглер-биле болгаш оларның чалчалары-биле дайылдажыышкыннарга дайын хөй санныг техниказын үреткен. Патриоттар дайынның 18 ужар чүүл базаларын, ооң иштинде Данангыда, Чулайда, Нячангыда, Сокчангыда болгаш оске-даа черлерде эң улуг аэродромнарын массалыы-биле боолап, атакалаан. Улустун чепсектиг күштериниң дайынчылары чүс-чүс америк самолёттарны болгаш вертолёттарны дүжүр аткан, аэродромнарга чок кылган. Америк халдакчылар мындаа чаа Ортаа шаттарда Дакто девискээринге онза улуг аштырыышкынга таварышкан, аңаа хан төгүүшкүннүг кадыг-дошкун тулчуушкуннар барык бир ай дургузунда үргүлчүлеп келген. Аңаа мун-мун америк солдаттар өлүмүн тыпкан. Америк парлалганың бижип турарын ёзугаар алырга, Дактода америк ужар чүүл базазы өрт халап ораны болу берген.

Мурнуу-вьетнам улустун чөптүг демиселин социалистиг лагерь болгаш депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен калбаа-биле деткип турар. Национал фронтунун алдар-хүндүзү делегейге хүннүн-не улам улгадын турар. Хосталганың национал фронтузу хөй күрүнелерде доктаамал төлээлерлиг, ол күрүнелер ону Мурнуу Вьетнамның улузунун кара чаңгыс ылап төлээлекчизи деп хүлээп көрүп турар. Демисежин турар Мурнуу Вьетнамның улузунга акыдунма социалистиг чурттар кайгамчык улуг дузаламчыны, мораль, политиктиг деткимчени берип турар. Мурнуу Вьетнамның патриоттары-биле совет кижилер акы-дунма чаңгыс сеткилдиг, олар патриоттарның маадырлыг демиселин бүрүнү-биле деткип турар. Мурнуу-вьетнам улус Каттышкан Штаттарга удур ыдыктыг дайынга СЭКП-нин, Совет Эвилелиниң чазаанын болгаш улузунун талазындан чаагай сеткилдин илерелин, улам улгадын турар деткимче, дузаламчыны ап турар деп, Улуг Октябрьның 50 чыл ооңга холбаштыр Совет Эвилелиниң чазаанын, партиязының удуртукчуларынга мындаа чаа чоруткан телеграммазынга Мурнуу Вьетнамны хостаарының национал фронтузунун ТК-зының Президиумунун даргазы Нгуен Хыу Тхо онзалап демдеглээн.

Совет Эвилели вьетнам улуска бүгү талалыг деткимчени бербишаан, бодунун интернационалчы хүлээлгезин моон соңгаар-даа база ылап күүседир дээрзинге вьетнам улус бүзүреп болур. Америк империалистер боттарының кемниг дүржок үүлгедиглерин соксатпааже, Вьетнамдан үнүп чоруппааже ол дузаламчы үргүлчүлээр апаар.

Л. НОСЫРЕВ.
(СЭТА).

Мурнуу Вьетнамны хостаарының армиязының медицина ажылдакчылары шыргайларга партизан дайынын чорударының бергелерин чедиишкинниг ажып эртип турар. Эмчилер биле сестралар балыгланганнарны болгаш аарааннарны эмнээр талазы-биле чөөн чүн медициназының ажыглаар кылдыр сүмелеп турар чаңчылчаан аргаларын болгаш эртем аргаларын билдилиг таарыштыр ажыглап турар. Оларга эргежок чугула эм аймаан поход лабораториялары бээр.

ЧУРУКТА: Лабораторияда.

ВИА—СЭТА-нын фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Бельгияның Компартиязының XVIII съездизи ажылын дооскан

БРЮССЕЛЬ. СЭТА-ның корреспондентилери В. Волков биле Е. Савченко оларның дамчыдып турары болза:

Бельгияның Коммунистиг партиязының Брюссельге өөн хүн үргүлчүлээн XVIII съездизи бодунун ажылын дооскан. Съездизниң делегаттары — БКП-ниң бүгү федерацияларының төлээлекчилери БКП-ниң даргазы Э. Бюрнелдин «Коммунистер болгаш чоокку үеде демиселдің сорулгалары» деп илеткелин дыңнап, чугаалажып көргеш, илеткелди чүүлдүг деп санаан болгаш ону парлалгага үндүрер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Ооң дараазында съездиниң делегаттары 1968 чылда партияның сорулгаларының дугайында түңнел резолюцияны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Иштики политика талазы-биле ажылдыг болур чоруку болгаш амыдырал деңнелди камгалаар дээш, бүдүрүлгелерни хаарынга удур демисежири эргежок чугула, бүдүрүлгелерни эргелеп башкарар дээш хөй-ниитинің контроль системазын чедип алырынче чуткүүр ужурлуг деп, резолюцияда айтып турар.

Съезд чурттун эрге-ажыктарынга дүүштүр социал, үндүрүг, сан-хөө политиказын чорудар, шериг чарыгдалдарын кызырар дээш саналдаан.

Бельги коммунистер ниитилел амыдыралын демократчыдарын база негеп турар.

Амыдыралдың үнезин доктаамал өстүрүп, ажыл чоктарының санын көвудедип, бүдүрүлгелерни хаап, бүдүрүлгени сандарадып, чурттун түс-түс районнарының хөгжүлдезинде ылгалды болдуруп турар чурттун башкарыкчы бөлүктериниң болгаш улуг буржуазияның политиказын резолюцияда шугумчеп турар. «НАТО-дан үнер болгаш бо айтырыгның талазы-биле политиктиг калбак чугаалажылганы чуртка организастаар дээш, коллективтиг айыыл чок чоруктун системазын тургузар болгаш шериг блоктарын уауткаары дээш демиселди чорудары эргежок чугула» деп, резолюцияда чугаалап турар. Даштыкы политика талазы-биле «АКШ-тың империализминің агрессиг хөделиишкиннеринге удур, Соңгу Вьетнамны американнарның бомбалап турарын доп-дораан соксадырын деткиир кампанияны күштелдирер» дээш демиселди чорудар сорулганы бельги коммунистериң мурнунга база салган.

«Вьетнамда дайынны үргүлчүлеп турарының уруунда делегей ареназынга улам-на тускайланып бар чоруур АКШ-тың башкарыкчы бөлүктерин деткиринче» бельги чазактың чуткулун, а ол ышкаш НАТО-га Бельгияны хевээр артырар дээр ооң политиказын резолюцияның авторлары шыңгыы буруу шаан турар. Ажылдыг болур чоруктун айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле чоокку үеде национал конференцияны эрттирер деп чурттун ажылчын шимчээшкинин болгаш ооң организацияларын съездиниң делегаттары база кыйгырган.

ВДР-ниң агаарынга дүжүр аткан

ХАНОЙ. (СЭТА). Декабрь 17-де Ханойже чаза таварыш кирер болгаш вьетнам найысылалга мөөнеттинген согуушкунну таварыштырарын оралдашкан америк шериг-далай ужар-чүүлү-биле агаар тулчуушкуннарының үезинде Вьетнам улус армиязының зенитчиктери Хабак, Футхо болгаш Туенкуанг можуларының агаарынга «ф-105» дээр 5 америк самолётту дүжүр аткан.

ВИА агентилеллиң дыңнатканыбиле алырга, декабрь 17-де вьетнам зенитчиктер болгаш ракетчиктер Хоабинь Хайзыонг болгаш Виньфук можуларының агаарынга база 4 америк самолётту дүжүр аткан.

Патриоттарның чедиишкини

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының улусчу чепсектиг күштериниң дайынчылары Телон можуга америк-сайгон шериглер-биле тулчуушкуннарга чалча шериглериң бир батальонун чылча шапкаш, дайынның 300 хире солдаттарын сандан үндүрген. Хосталга агентилелдің медээлээнин барымдаа болдургаш, ол дугайын ВИА агентилел дыңнаткан.

Куангнам можуга мурнуу-вьетнам патриоттар Чулайда америк шериг баазазындан ырак эвесте камгалаан комплексизин атакалаан. Ооң түңнелинде дайынның 26 танкыларын, куяктыг тыртыг машиналарын, 4 үгер-бооларын чок кылган, хөй санныг дириг күүнүн сандан үндүрген.

Дагомеяда эргилде

ПАРИЖ. (СЭТА). Дагомеяның армиязының бөлүк офицерлери шериг күжү-биле күрүне эргилдези кылгаш, ооң түңнелинде президент Кристофор Соглонун чазаан дүжүрген болгаш чуртта эрге-чагырганы эжелеп алган деп, Франс Пресс агентилелдің корреспондентизи Котонудан дамчыткан.

Дагомеяның түр чазаанын составы чарлаттынган. Түр чазактың камгалал министринин болгаш информация министринин хүлээлгезин катай күүседир баштыны кылдыр майор Морис Куандет томуйлаткан. Түр чазактың составында шупту 10 кижи бактаан кирген.

Революцистиг шериг комитединиң даргазы—капитан Ашемеге баштаткан бюрозу база тургустунган.

Кол Ассамблеяның хуралында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Декабрь 18-те эртенги пленарлыг хуралынга Кол Ассамблея делегей эргеевниң талазы-биле Тускай комитеттиң күрүнелер аразында харылзааларның юридиктиг норма-чижектериңе хамаарышкан илеткелин чүүлдүг деп санаан. Улустарның дең эргеезиниң болгаш бот шиитпирлеттиннеринин, делегей харылзааларынга күрүнелериңе куштуг азы күш-биле кыжаңырын ажыглавазының болгаш оске күрүнелериңе иштики херектеринге холгаарлавас чоруктун принциптерин ажылдан кылырын үргүлчүлээрин Кол Ассамблея комитетке дааскан. Кол Ассамблея бо айтырыгны XXIII сессияга чугаалажып көөрүн үргүлчүлээр деп шиитпирлээн.

АКШ баштаан барыын талакы күрүнелер бо документини Ассамблеяның хүлээп алырынга шаптыктаарын оралдашкан. Ынчалза-даа АКШ болгаш ооң аайынга кирген төлээлер эвээш нуруузу болган. Резолюцияның ол чүүлүн 75 бадылаашкынбиле хүлээп алган. Резолюцияны ниитизи-биле 83 бадылаашкын-биле хүлээп алган.

КНО-нун органнарында болгаш конференцияларында күрүнелериңе төлээлекчилериниң а ол ышкаш КНО-нун ажылдакчыларының дипломаттыг артык эргелерин сагыырын күрүнелерден негеп турар резолюцияны Кол Ассамблея 101 бадылаашкын-биле чүүлдүг деп санаан, бир төлээ бадылаарындан дадагалаан. Кол Ассамблеяның тускай сессиязына киришкеш, чаныы бар чораан гвинея төлээлерни Чаан Сөөгү Эриктин эрге-чагырганы тудуп турганынын соонда дораан-на КНО-нун чиңгине секретары У. Тан бо айтырыгны амгы сессияга тургускан.

Делегей темазынга беседа

Өскерилгелериң утказы чүл?

НАТО чөвүлелиниң эзлчеглиг сессиязы декабрь 14-те доозулган болгаш «амгы байдалдарга НАТО-ну таарыштыр тургузаарының планы дээр «Армельдің планын» хүлээп алган. Чөвүлелдің сессиязы мурнундагызы ышкаш, база-ла камгалал министрлериң хуралының дараазында болган. Камгалал министрлери он ажыг чылда күштүг болуп келген «мөөнеттинген согуушкун-биле ижээн негээр стратегиядан» ылгалыштыр «чаа стратегтиг концепцияны — «эзлдек харыының» стратегиязын ажылдап кылган. Моон-биле холбаштыр даштыкы парлалга атлантика блоктун «камгалал стратегиязында болган үндезин өскерилгелериңе» дугайын бижээн.

Ол өскерилгелерни чүү болдурганыл, оларның утказы чүдел?

НАТО чөвүлели атлантика башкарыкчыларынга дүвүрээзиннинг үеде чыылган. НАТО-нун ийи кежигүнү — Греция биле Турцияның аразынга шериг месилдежишкининиң айыылын тургускан кипр чөрүлдээни сессияның биче-ле мурнунда улуг күштү үндүрүп турган, соксадыр арганлыг болган. НАТО талазы-биле шериг хүлээлгелери англи фунт стерлингилериңе үнезин кудуладырынга элээн хире-чергеен-биле салдарын чедирген. Англи фунт стерлингилериңе үнезин кудулатканы блоктун өске-даа кежигүннериңе дүвүрээзиннинг медээ болуп дыңналып келген. Ынчалза-даа бо кризистиг болуушкуннар НАТО-нун вашингтон эзлериниң кол сагыш салыышкыны эвес болуп турар. Вашингтоннун агрессчи планынга Европаның чуттарын чагыртыры-биле тургускан атлантика блок Совет Эвилелиниң «агрессчи чоруу» дээр хоозун бодалдың чылдагаанында ызыртынып келген. Ам ол хоозун бодалга кым-даа бүзүревестей берген үеде америк чагырганынга атлантика эвилелчилерни тудары улам бергедеп бар чыдар. НАТО шериг организациязындан Франция үнген. Каттышкан Штаттарга таарынмас чорук болгаш хөлзээшкин блоктун өске-даа кежигүннерин хаара туткан.

Англияның «Гардиан» солунунун илергейлээни-биле алырга, «70 чылдарда НАТО-нун догуннап турарын» шынзыдып бадыткаар сорулга НАТО чөвүлелиниң амгы сессиязының мурнунга тургустунган. Сессияга чугаалажылганы «дипломатияда болгаш таарыштырылгада дыка-ла хөй күш үндүрер мергежилге-дир» деп, Ассошиэйтед Пресс агентилелдің корреспондентизи айыткан. «АКШ-тың күрүне секретары Раск болгаш эвилелдің буурап дүжерин болдурбазын күзеп турар өске-даа кижилер өске чурттарны болунуң аайынга киирип алыр магат чок де Голльдун эвилелден шуут үнерин болдурбазы-биле болдунар-ла бүгү-ле чүвени кылырын оралдажып турар» деп, ол корреспондент бижээн.

Ол «дыка-ла хөй күш үндүрер мергежилгелериң» түңнели «Армельдің планы» база болган. Бо шериг блогу делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга ажыктыг дузаны чедирип болур дээр чүве-биле НАТО-нун догуннап турарын ол документиде шынзыктырып турар. «Тайбыңче чуткул» дугайын, кол айтырыглары шиитпирлээриниң оруктарын дилеп тывар дугайын ында база чулчуруп турар. НАТО-нун «бирги эзлчегде сорулгазы» болза,«агрессияны кынчыктырбазы»-биле шериг күчүзүн эмгелеп тургузар деп бижээн чүүл, «Армельдің планында» база бар.

Камгалал министрлериниң шиитпирлериңден билдинип турары-биле алырга, даап бодап алган хоозун бодал-биле агрессияны «мөөнеттинген согуушкун-биле өжээн негээри»-биле эвес, а «эзлдек харыы»-биле кынчыктырбазын күзеп турзажок, херектің ужур-утказы оортан өскерлири чегей-ле боор. Бо таварылгада Каттышкан Штаттар Европаның чуттарын бодунун шериг планынга чагыртыр арганы база хевээр арттырган.

НАТО-нун элээн чуттарының шериг корабльдериңден «доктаамал болгаш бедик мобильдиг» шериг далай күштерин Атлантикага тургузар дугайында камгалал министрлериниң шиитпири Американың политиказынга база характерлиг. Ол чуттарның ында шериг корабльдери америк адмирал Холмстың чагырганында турар болгай. Хөй талалыг ядролуг күштериниң планы-биле каттышкан эскадранын «чүүлдежир чүзүдаа чок» дээр дугайында атлантика удуртукчуларының бүзүредиглери турзажок, «каттышкан командалар»-биле «каттышкан эскадраның» аразында ылгал херек кырында ындыг-ла улуг эвес болуп турар, ынчангаш ядролуг чепсек-биле чепсегленген эсминецтер ол эскадрага көстүп келбес дээрзинге магадылал чок.

Каттышкан Штаттар агрессчи айыылдыг политиказын бодунун эвилелчилериңе дөгээрин үргүлчүлевишаан турар дугайын НАТО чөвүлелиниң сессиязының шиитпирлери чугаалап турар.

Иеменде байдал

Соолгу неделяларда Иеменде байдал дыка чидигленген турган. Империалистер болгаш тус черниң олар-биле сырый холбаалыг реаксчы күштери республиканчы тургузугга согуушкунну таварыштырар болгаш Йеменниң найысылалы Сананы эжелеп алыр арганы монархистерге хандырып бээр дээш база бир оралдажыышкынны кылган. Республиканың дайыннары Йеменден египет шериглерни үндүргенин боттарының эрге-ажыктарынга ажыглаарын кордаан.

Йеменде республикага удур күштериниң идепкейжиринге шилип алган үени араб күрүнелериниң баштынарының ам болур чөвүлел хуралы-биле база холбаштырган турган. Ол чөвүлел хуралды декабрь 9-та эгелээрип баштай планнаан турган. Ол хуралга өске айтырыглар-биле кады йемен айтырынын база чугаалажып көөр ужурлуг турган. Республиканың дайыннары чөвүлел хуралдың мурнунда шиитпирлиг чедиишкиннерни чедип алыр болгаш боттарының туруштарын быжыглап алырын кордаан.

Европа хөлезиленикчилериниң отрядтарын монархистерге болгаш үймээн аймак улустарга дузаламчыр кылдыр чоруткан. Сана найысылалдың шуут чоогунга тулчуушкуннар калбарган. Үймээн аймак улустар Кызыл далайда Ходейда порт-биле болгаш чурттун өске-даа районнары-биле Сананың аразында оруктарны үзе киргеп. Үймээнчилериниң чамдык бөлүктери Сана хоорайже шургуп кирер аргалыг болган, найысылалдың кудумчуларынга аткылажыышкын болуп турган.

Ынчалза-даа империализмниң болгаш реакцияның күженнишкиннери бо удаада база-ла чаржынныг болган. Оларның кордаашкынын ойтур шапкан. Улусчу ополчениеге деткиткен республика шериглери монархистерге аар согуушкуннарны таварыштырган.

Республиканың чепсектиг күштериниң чедиишкиннериниң дугайын айытпышаан, каир солуннары Йеменге хөлзээшкиннерни АКШ-тың төп разведка эргелели планнаан болгаш акшаландырган дээрзин демдеглеп турган.

Г. ШИШКИН,
С. ИВАНОВ,
А. СТУПАК.
(СЭТА).

ЧУРТКА ШЫНАРЛЫГ ХӨЙ ӨЛҮКТҮ БӘӘР

Ыраккы «Тере-Хөл» колхоз—республиканың аң-өлүк тывыжының планынга биче эвес үлүгүү киирип турар ажыл-агыйларның

бирээзи. Юбилейлиг чылда артельдиң баштаар чери аң-өлүк тывыжын чогуур деңнелге эрттирер дээш чамдык организастыг хемчеглерни боттандырган, аңчыларны чаңчыл болган үдээшкинбиле аъткарганнар.

Делегейниң депшилгелиг бүгү кижи төрелгетениниң демдеглеп эрттиргени улуг Октябрьның социалистиг революциязының 50 чыл оюн колхозтуң аңчылары ак хар «чоорганын» эштипкен тайгаларга, аң оруктарлыг тайгадаскылдарга алды (киш), дииң аңнаашкыныи чоруттушаан, байырлап эрттиргеннер.

Бо хүннерде артельдиң аңчылары тайгалардан даалың, савазы долдур олчалыг чаңылап келген. Колхозтуң аңчылары юбилейлиг чылдың аңныыр сезонунда 19 муң дииң, 400 киш, 8 муң ондатра болгаш өске-даа өңнүг өлүктү күрүнеге дужаар хүлээлгени алгаш чораан. Ол сорулга канчаар күүсеттинип турарын билип алыр дээш Тере-Хөл сельпозунуң аңөлүк хүлээп алыр пунктузунга барыш, ооң эргелекчизи комсомолчу Быртаан-оол Салчакович Очур-оолдан айтырган бис. Ооң харыызы бо:

— Аныяк, хоочун-даа аңчылар аң-өлүүн дужаап, маңаа үүктел чок кээп турар, олча-омактыг-ла боор чүве-дир. Бөгүнге чедир пунктуда киргенин ап көөрге, дииң—16 муң ажыг, киш—313. Өңнүг ан кештери база хөй киргеи. Моон алгаш көөрге, колхозчу аңчылар хүлээлгезин күүседир аргалыг.

— Кирген өлүктүң шынары кандыгыл?

— Шын-на айтырыг. Мурнунда чылларда аңчылар өлүктүң шынарынче улуг кичээнгей салбас, ооң санынче кичээнгей угландырып турганы черле илдең. Ооң түннелинде олар өлүктен элээн хөй муң акшаны боттарынга чедир албайн турган. Өлүктүң шынарын экижидер талазы-биле алган чамдык хемчеглерниң (плакаттар, хуралларга таныдылга ажылдары болгаш өске-даа) түннелинде бо чылын биске кирген өлүктүң шынары эки болуп турар.

Үр-даа болбаан чүве. Эжик ажыттынган соонда чолдаксымаар сынныг, кара карактыг аныак уруг кирип келген. Пункт эргелекчизи ону дораан-на танып каан:

— Комсомолчу аңчы Шура Чурук бо-ла болгай, үш чыл улаштыр аңнап келген кижи. Чаа, салып тур, элбек-ле хире-дир але —деп, эш Очур-оол чугаалады.

Эргелекчи хүлээп ап турар аразында Шура Чуруктан айтырдывыс:

— Акыларым Шулуу, Ажы, дуңмам Сеңгии олар-биле Бус тайгазынга аңнап чораан, ээп келдим. Бо чылын ында хар улуг чаттан, ынчангаш аңнаашкынга элээн таарымча чок болду, бодум хуумда 3 киш, 90 дииң өлүрдүм —деп, ол харыылады.—Тайгаже катап чоруур деп шиитпирлээн кижи мен, ынчалза-даа колхозта комсомол комитеди малчыннарга концерт көргүзер агиткультбригада-биле кады чоруурун дааскан, ынчангаш бо удаада соксаар ужурга таварыштым—деп, Чурук немеп кагды.

Совет күрүнеиің 50 харлаанын аңчы чедиишкин-биле уткаан кижилер ол колхозта эвээш эвес. Оларның дугайын колхозта аңныыр-тывыш бригадазының бригадири, ажыл-херээнге бодун бердинген ишчи Кирилл Конзурунович Шоожуң мынча деп турар:

— Аңныырның бо чылгы сезонунга колхоз-даа, аңчылар боттары-даа багай эвес белеткенген. Алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткеш келген аңчылар хөй. Оларга Серен Шыырап, Доржу Дерме, Сергей Дамдын, Дарма Идам, херээжен аңчылар Шура Чурук, Анна Шоюң, Севил Шоюң, Чонданмаа Кол болгаш өскелердаа хамааржыр.

Борта С. Шыырап биле Д. Дермени демдеглээри черле артык эвес боор. Олар Сарыг-Эл, Хангылыг-Чалың деп черлерже чораан, эки олчалыг келген: Шыырап—8 киш, 530 дииң, а Доржу Дерме—6 киш, 539 дииң өлүрген. Оларның кайызы-даа оон-даа хөй киш өлүрүп болур турган, ынчалза-даа оларга берген чөпшээрел-лимит ындыг, ону сагыыры—аңчының хүлээлгези.

«Тере-Хөл» колхозтуң аңчылары боттарынга алган хүлээлгезин күүседип шыдаарынга бүзүрелдиглер. Олар 2 муң бичии ажыг дииң, 87 киш немей дужаагаш, хүлээлгени күүседир. Бо хүннерде колхозтуң 30 аңчызы ийиги аңнаашкынче аъттаныпканнар. Бир эвес эргежок чугула апараа, аңаа немей дужулгалыг аңчыларны чорудар арга бар. Колхоз бо чылын аңчыларның аъш-чеминге, идик-хевинге, өөк-чемзээнге 11500 рубльди чарыгдаан. Ынчангаш аңчыларга херектиг түүлдернин курлавыры четчир.

Четкен коштарыларга, дергилээн таалыларга аң-өлүк элбек болзун!

ЧУРУКТАРДА: Тере-Хөл сельпозунуң аң-өлүк хүлээп алыр пунктузунуң эргелекчизи Б.

Очур-оол киш кежин көрүп тур. Колхозтуң аныак аңчызы, комсомолчу Шура Чурук болгаш тергиин аңчыларның бирээзи Серен Шыырап.

А. АИРНИҢ сөзү болгаш фотозу.

Пенсионер-даа бол...

Республиканың аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң аңөлүк хүлээп алыр чери Кызылдың Щетинкин-Кравченко кудумчузунда 68 дугаарлыг башың. Ниитилелдиң Кызыл хоорайда болгаш чоок районнарда аңчылары аңныыр сезону эгелээнинден бээр өлүрүп тыпкан аң-өлүүн аңаа эккеп дужаап турар.

Хоорайның ажылчын, албан-хаачылары күш-ажылчы неделяның сөөлүнде болгаш боттарының хостуг шантарында дыштанылгазын чөп ажыглап, Төрээн чуртка үнелиг аң-өлүктүң планын күүседиринге биче эвес үлүүн киириштирип турар. Ооң тодаргай чижээнге, эки-турачы аңчылар В. Самароков, А. Глызин, Д. Комынин, К. Аракчаа оларны киирип болур. Олар 24-тен 397-ге чедир дииңни өлүрген. Ниитилелдиң Чербиде кежигүннери И. Селегеев 290 дииңни, Д. Садовников 176 дииңни, «Тиилелге» совхозунда К. Оржан 163 дииңни, Каа-Хем районнуң аңныыр ажыл-агый черинің штаттыг аңчызы В. Сирыль 359 дииңни бо белеткел пунктузунга эккеп дужааган.

Өлүктү хүлээп ап турар Борис Викторович Худящев боду пенсионер, чуртталгазының хөй кезиин белеткел черлеринге ажылдап эрттирген. Ооң хүлээп алган өлүүн Сыстыг-Хемниң күраңныыр ажыл-агый черинің Бии-Хем салбыры хүлээп ап турар. Дуржулгалыг белеткелчиниң тус-тус сорттарга ылгап каан өлүүн ук салбырның специалистери өскерилге чок ол хевээр ап турары база таварылга эвес. Ол өлүктү билдилиг сорттуап турар.

— Бо чылын чер-черде өлүк хөй болганындан хоорайның болгаш кедээниң эки-турачы аңчылары эртиен чылга деңнээрге хөй өлүктү дужаап турар. Ынчалза-даа өлүрген өлүүнүң шынарын экижидеринче чамдык аңчылар кичээнгей салбайн турарындан күрүнеге дужаар өлүктүң шынары бисте кудулап турар—деп, Борис Викторович хомудап чугаалаар.

Б. Худящевти 1964 чылда республиканың хереглекчилер ниитилели пенсияже үдээн. Борис Викторович 60 хар харлааида белеткелдер шугумунга ооң үр чылдарда ак сеткилдиг кызыыккай ажылдап келгени дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан. Төрээн чуртунга үр чылдарның дургузунда чүткүлдүг шудургу ажылы дээш «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле болгаш «Күш-ажылга шылгарал» деп медаль-биле шаңнаткан.

Пенсиялап турар-даа болза, Төрээн чуртунга бодунуң шыдаар шаа-биле бараан болур дээш Борис Викторович Худящев өлүк белеткелиниң пунктузунда ажылдап турар.

— Бистің аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң кежигүннери база аңныыр ажыл-агый черлериниң Кызыл хоорайда чурттап турар штаттыг аңчылары баштайгы аңнаашкынны чедиишкинни доосхаш, ам тайга-сыннарда киштеп чоруп турарлар. Олар удавас январьның эгезинде олчалыг ээп келирлер. Ынчангаш мурнувуста салдынган планныг онаалгаларны чедиишкинниг күүседиринге бүзүрелдиг бис—деп, Борис Викторович аңчыларга чоргаарланып чугаалап олурар.

Бодунуң бедүүн ажыл-үүлези-биле аңчыларның хүндүткелин чедип алган В. Худящев белеткел шугумунда кызымаккай ажылдап турар.

А. КУМАЯК.

БИЛИКСЕНЧИГ ЧҮҮЛДЕРЖЕ ЭКСКУРСИЯ

ШЕВЕР ОЮКЧУ

Базарчай дээр армян суурнуң тараачыны, даштан шевер оюкчу Аршавир Карапетян бүдүн хаадан ийи метр ажыг узун дурттуг, дискен он алды шуруланчак скульптураны кылган, оларның бирээзинде «ССРЭ», «1917—1967» дээн бижимелдерни, а арткан он беш шуруларда он беш эвиледдешкен республикаларның күрүне сүлде демдектерин, оларның аттарын национал дылдарының кырынга тус-туста оюп бижигилээн. Ол, бодунуң бо скульптуразын «Найыралдыг өг-бүле» деп адаан болгаш ооң-биле совет улустарының акы-дуңмалышкы найыралын көргүскен. Шевер оюкчу чогаалын республиканың улусчу чогаадылга бажыңынга берген.

Шевер оюкчу 35 харлыг. Чонның хосталгазы дээш демиселге амы-тынын берген бежен революсчуга тураскаалдарны ол даштан оюп кылгаш, оларны кашпаларда, орук белдирлеринде тургускаан.

Ам Карапетян Базарчай суурнуң тудугларынга даш оюп берип турар. Ол эрги суурнуң орнун кылымаа далай долар, чаа Базарчай суур ол далайдан ырак эвеске туттунар.

ИЙИ ЧАГАА

Новогород областың Боровичи суурунуң чурттакчызы Елена Иосифовна Андрушкевичиниң хуу архивинде С. Я. Маршактың мөчүүрүнүң мурнуу чарыында бижээн ийи чагаазы бар.

Ол чагааларның төөгүү солун. Е. И. Андрушкевич цыган кижи. Ол, революция мурнунда Москваның «Яр» деп ресторанының сураглыг цыган хорунга ырлап турган, ооң сөөлүнде Ленинград филармониязының артизи чораан. Елена Иосифовна цыган улустың аас чогаалын чыып, ырларны чогаадып, оларның аллагазын боду бижип турган. Бир катап ол Маршактың фин цыганнар дугайында шүлүүн номчаан, аңаа аялга бижээн, ол дугайын чогаалчыга дыңнаткан.

Ырның аялгазы шүлүкчүнү сонуургаткан. Маршак цыган ырлар меңээ тааржыр-дыр, оларда «ёзулуг хайныышкынны күзел-сорук, эрее чорук, харын-даа көшкүн амыдыралдың үё-човууру кончуг хөй дыңналыр болур-дур. Кажан бир шагда ол ырларның эң-не дээрелерин чыып тургузуптар дээрзинге бүзүрээр мен» деп, шүлүкчү бижээн. Ол, Елена Иосифовнадан ооң кады көжүп чорааны цыганнарның болгаш сураглыг «Яр» хорунуң дугайын бижирин дилээн.

Е. И. Андрушкевич шүлүкчүнүң дилээн хандырып, ындыг номну чогаадып бижип каан, ынчалза-даа Самуил Яковлевич Маршак ону номчуп четтикпээн...

ЧАЙЫРЛЫГ ПОР

Пордан кылган бир пуд аар үш булуңчук хевирлиг бурунгу туйбуну көргеш, кижи бүзүревес: ол шил дег кылагар. Ортаакы Азияга туйбуну муң чыл мурнунда ындыг быжыг, көрүштүг кылдыр кылып турган. Ол туйбу-биле кады ол үениң пордан кылган сава-саңгазын делгеп көргүскен: оларның угулаларының будуу, дүүн чаа сиилбээн дег, ындыг өңүр, чараш.

Самарканд, Бухара, Хива деп эрте-бурунгу хоорайларның уран шуткулгазының он ындыг тудуг материаалдарындан кылган турааскаалдарын демир-орук транспортунуң инженерлериниң Ташкент хоорайда институдунуң музейинде делгээн. Ында ийи муң хире ындыг турааскаалдар чыгдынган. Оларның чанында амгы үениң цемент, пластмасс чергелиг тудуг материалдарын база көргүскен.

Бо музейни хөй-ниити эгелээшкин-биле тургускан. Ооң көргүзүглериниң үштүң бири кезин профессор Е. П. Залесскийниң мөчүүрүнүң мурнунда төрээн институдунга белекке берген коллекциязы болган.

«ЫНАКШААННАР ШАКЧЕ КӨРБЕС»...

Кутаиси хоорайның чурттакчылары бо мерген сөс-биле чөпшээрешпестер-даа. Эң-не аас-кежиктиглер безин хоорайның төвүнде тургускан онза шакче кайган эртер: ооң адаанда тавак-даа кылбаан, а бедии ийи метр чартык, неделяның хүнүн, айны, агаарның температуразын, үе-шакты ол шак көргүзүп, бир шак болгаш-ла композитор Реваз Лагиузениң Кутаиси дугайында таалаачыг аялгазын ойнап күүседип турар. Бо шакты тус черниң конструкторлары тургускан.

ҮНҮШ ЭМИ ДОВУРАК

Көккүр-кызыл өңнүг порну үш чыл улаштыр тараа, погаа шолдеринге бичиилеп чажып келиргге, аңаа тараан картофельдиң крахмалы, томаттың болгаш капустаның «С» витамини, кызылтастың белогу, свёкланың чигири дыка көвүдээн. Чажыды чүдел? Ол порнуң кулавырлары Тянь-Шань дагларының соңгу ийлеринде кончуг хөй. Казах ССР-ниң күрүне университединиң эртемденнери ол пор калий, магний, кальций, бор, натрий болгаш өске-даа, үнүштериңиң өөүмүнге эргежок чугула бүдүмелдер-биле байлак болуп турарын тодараткан.

БӨРҮ МУҢГАН ХОЙЖУ

Кыргыс ССР-ниң «Коммунизм» колхозунуң хойжузу Аташ Кожагельдыев кодаңынга кээп турар апарган бөрүнүң изин өске бөрүлер изинден кончуг эки ылган билир кылдыр таныр өөреніп алган. Ол бөрү бир чылды ажыр аңаа көзүлбейн келген.

Бир-ле катап ол бөрү дезип ыңай-ла болган. Аташ ону сүрүп хапкан, кымчы-даа, боо-даа чок хойжу бөрүнү элээн үр сүрүп келгеш, чыпшыр четкеш, бөрүнүң кырынче шурай бергеш, ону мунупкан...

Хойжу бөрүнү аргамчы ужунга диригге баглап алгаш, бригада төвүнге чедип эккелген.

Колхоз баштаар чери дидим хойжуну өртектиг белек-биле шаңнаан.

170 ЧЫЛ ЭРТСЕ-ДААА

Гатчинада пордан кылган орду-шивээ үениң шылгалдазын ажып эрткен: орус инженер бодалының хуулгаазыны ону тудуп тургусканының соонда 170 чыл эрткенде безин ажыглаттынып болур хевээр арткан. Гатчинаның төөгү болгаш чурт шинчилелиниң хөй-ниити музейин чоокта чаа мында ажыткан.

Кара хөлдүң эриктеринге 1798 чылда туттунган шивээ мынча чылдар дургузунда үрелип буступ, катап тургустунуп көрбээн. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде бо шивээни тавартыр кадыг-дошкун тулчуушкуннар бооп эрткен. Бомбалаашкындан болгаш октардан кожа турар даш тудуглар буступ дүжүп турда, пордан кылган орду шыдажын үнген.

Порга чугайлыг эзилдириг холуп турган кончуг шевер кылган бо тудуг болза талантылыг орус архитектор И. А. Львовтуң ажылы болур. Шак ындыг пор бо хүнге чедир демир-бетондан калыш чок бооп артпышаан.

Музейге кээп турар кижилер ооң быжыг, бүзүрелдиин магадап көөрүнден аңгыда, соңгу чүктүн романтиказын көргүзүп турар таңныыл башнялыг ордуның архитектурлуг хевирин база сонуургаар.

РИГА САДЧЫГАЖЫНДА ГИНКГО

Хоорай каналының эриинде садчыгашта будукталчак селбегер ыяшты ригачылар эскербээн чадавас. Хайгааралаа кижилер ыяштың чанагаш будуктарында слива хевирлиг сарыг чимистерни кайган көрген тургулаар. Ол болза тоодчургу гинкго, динозаврларның (өлүп төнген соястаар амытан) үезинде турган «дириг казымал» дээрзин түгле ботаниктер билир.

Ук ыяштың бедии 12 метр ажыл турар болгаш түгле Латвияда эвес, харын ССРЭ-ниң соңгу-барының түгүнде ботаника талазы-биле ховар ыяш болур. Эрткен вектиң сезен чылдарында сураглыг дендролог Георг Куфальд дээрзи ол ыяшты садчыгашка тарып олурткан. Ийи он чыл дургузунда ыяшты ол ажаап келген болгаш кызыын савар «тон»-биле шуглап-даа турган. Ыяш климатка тааржып быжыккан болгаш 1939 чылда бир-ле дугаар чечектелген.

ЭРТЕ-БУРУНГУ БИЖИК-БИЛИГЛИГЛЕР

Эрте-бурунгу Русь күрүнезинге ол үениң-биле алырга бижик-билиглиг кижилер хөй турган. Ленинград чурттуг төөгүчү Б. В. Сапунов XI—XIII векте Русь күрүнезинге бижик-билиглиг кижилер 2 хуу чедип турган деп тодараткан. Шак ындыг сан-түүнү эш Сапунов Эрмитажка чоокта чаа доозулган эртем сессиязынга чугаалаан.

Ийи хуу дээрге амгы үениң-биле деңнээрге хензиг сан-дыр. Татар-моол дарлал орус культураның хөгжүлдезинге база хөй чылдарда таптыктаан. Ынчангаш ооп соңгаар үелерде — II Екатерина үезинде медээлер ёзугаар сес чүс кижиниң-не түгле бирээзи өөреніп турган.

КАВКАСИОНАНЫҢ БЕДИКТЕРИНДЕ

Далай деңнелиниң бүдүн чартык мун метр бедик черден тывылган өске ындыг коллекциялар бистің чуртувуста барык-ла чок. Үстүү Сванетияның төву—Местия суурда чурт-шинчилел музейинде ховар чоостар коллекциязы чыгдынган.

Филипп Македонскийниң хаан чагыргазының үезинде бистің эрага чедир IV вектің ховар чоозун Кавкасионаның бедиктеринден тыпкаш, коллекцияда немээн.

Даг суурларының чурттакчыларынга

Великий Бычков (Закарпатье) деп даг суурунуң төвүнде амыдарал хандырылга комбинадының ийи каът бажыңы бедип үне берген. Ында хеп даараар чер, идик болгаш электроприборлар септээр мастерскаялар база баш таарар чер бар.

Закарпатьеде ам беш чүс хире амыдырал хандырылга комбинаттары, хереглел кооперациязының мун чеди чүс ажыг магазиннери болгаш ийи чүс ажыг универмагтар ажыттынган.

Школага ужуражыышкын

«Шекпээр» сес чыл школазында класстан дашкаар ажылдар организастыг, солун болгаш бедик утка-шынарлыг чоруп турар. «Орус дылды өөрен!» «Спортка ынак бол!» деп темалыг кежээлерни болгаш «Кандыг кижини культурлуг кижи дээрил?» —деп диспутту кодээ аныяктар-биле кады организастап эрттирген. Эрткен субботада школада партия организациязының планы ёзугаар хоочун коммунистер-биле ужуражылга кежээни болган.

Кежээни школада партия организациязының секретары С. Чимит-Доржу ажыткаш, бир дугаарында совхозтуң гараж эргелекчизи баштайгы трактор, комбайнның башкарыкчызы Саая Саян-Белекович Даржаага сөс берген. Саая Даржаа бодунуң эртип келген амыдырал-чуртталгазындан солун түүлдерни өөреникчилерге дамчыткан. Ол түгле бодунуң эрткен төөгүзүн эвес, тыва улустуң шаандагы амыдыралындан тодаргай чижектерни бо хүнер-биле деңнеп чугаалаан.

Дараазында Тыва АССР-ниң алдарлыг башкызы Монгуш Буян болгаш кодээ Советтиң даргазы Куулар Төгүс-оол олар түвө чугаалаан. Хоочун башкы Монгуш Буянның чугаазы өөреникчилерни сонуургаткан. Ол тыва бижиктің тыптып келгениниден эгелээш, аңаа улустуң канчаар өөреніп турганын, амгы тыва дылдың сайзыраанын чугаалаан. Эш Төгүс-оол өөреникчилерге сумунуң шаандакы ат-сывын, төөгүзүн болгаш бөгүнгү ажылжын чугаалап бээрге, өөреникчилер торээн черниің төөгүзүнден солун түүлдерни билип алганнар.

Х. МОНГУШ.

МУРНУУ-ТРАНСПОРТ № 6 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА ОКРУГТУН СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

1967 чылдың декабрь 17-де Мурнуу-Транспорт № 6 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар болган. Ук соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат эш Александр Архипович Любимовту соңгуурунга соңгукчулар 100 хуу киришкен. Депутатка кандидат эш Александр Архипович Любимов дээш бадылаашкынга киришкен соңгукчулар 100 хуу бадылаан.

Мурнуу-транспорт № 6 соңгулда округунуң талазы-биле округтун соңгулда комиссиязы.

«Кызыл үер» — колхозта

Чогаалчы Сергей Пюрбюнун «Кызыл үер» деп шиизинин баштайгы көргүзүглери Кызылда үнүп эгелээнин дыңнааш, кедээнин ажыл-ишчилери ол чаа шиини кажан көөр ирги бис деп, дестүнмейн манап турары чугаажок.

Күзеп манап турган чаа шиивисти республиканың хөгжүм-шин театрының артистери Баян-Кол суурга кээп, «Х Улуг хурал» колхозтун ажыл-ишчилеринге көргүстү. Театрның көрүкчүлерге бараалгаткан чаа шиизин колхозчу чон улуг сонуургал-биле көрүп, артистерниң эки ойнаанынга сеткилиниң ханганын илереткен.

Он бирги салыг соонда

Хөл-шыдыраа

Он бирги салыгның соонда республика чемпионадында мурнуудан тура-ла маргылдааның лидери турган Н. Шишигин удурланыкчыларын улайулай удуп, байдалын улам-на экижидип турар. Ооң саны ам тос чартык. Лидерниң соондан ызырты сүрүп чоруп орган М. Хомушку шыырак шыдыраачы Ч. Оюнга удур каразы-биле ойнааш, удатпайн берге байдалга таваржы берген. Хомушкунуң комбинация кылып тургаш, берге байдалдан уштунар дээн ораалдажыышкыны бүтпейн барган. Ч. Оюннуң бо салыгда ойнаан партиязын турнирде амдыызында эң чараш салыг деп санап турар. М. Хомушку бо удаада уттурза-даа сес санныг ийиги черде чоруп турар.

Н. Чыргал-оол мурнунда лидерлериниң бирээзи турган. Ол он бирги салыгда О. Бегзиге таварышкаш,берге байдалдан уштунуп чадааш, уттуруп каан. Ынчангаш маргылдааның мурнунда чоруп турар лидерлериниң соондан хөй бөлүк шыдыраачылар чоруп орар болу берген.

Б. Савырны чамдык шыдыраачылар кошкак кылдыр санап турганнар. Ынчалза-даа ол он бирги салыгда шыырак бирги разрядчы М. Тюлюшту каш-ла көшкеш, удуп алган.

Маргылдааның хоочун киржикчизи Б. Ламаш-оол он бирги салыгда Ю. Курылевти тиилээн. Ынчангаш ол турнирде байдалын элээн экижиткен.

С. КӨРГЕН-ООЛ.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

ГРИППТИ НЕПТЕРЕТПЕҢЕР

Грипп—халдавырлыг аарыг. Чарааның чаштанчызындан, аарыып быыкырганыындан болгаш чоок турган чугаалашканындан дамчып халдар; аарыг кижиниң дукпузунден болгаш чөдүргениндан, ошкажырындан болгаш хол тутчып мендилежириндеп; аарыг кижиниң ажыглап турган аргыылындан, дужчук аргыылындан, аяк-савазындан болгаш өске-даа чүүлдерден дамчыштыр халдаар аарыг.

Грипп колдуунда дужчук суу төктүрүбиле, чөдүл-биле, ниити кошкаашкын-биле болгаш эът изиири-биле (температура-биле) аарып илерээр.

Грипптен аарый берген үеңерде доп-дораан эмчиге барыңар база эмчиниң айыткан чурумун болгаш эмзэшкинин шыңгыы сагыңар!

БОДУН БОЛГАШ ДОЛГАНДЫР ТУРАРЛАРНЫ ГРИППТЕН КАНЧААР КАМГАЛААРЫЛ?

Чөдүреріңерде болгаш аарарыңарда долгандыр турарлардан өскээр көрүнгеш, аскыңарны болгаш думчууларны дужчук аргыылы-биле дугланар, шала кырынче дукпүрбеңер.

Хол тутчып мендилежир, ошкажыр чоруктан чайлаңар.

Холуларны үргулчу-ле чуңар, маза-бодуңарның, иштики болгаш даштыкы хевіңерниң арыглаашкынын сагыңар. Холуларны чем чиириңерниң мурнунда чуңар.

Грипптен аараан кижи-биле ңаңгыс орунга удуваңар, ниити аргыылды, дужчук аргыылын, орун-дөжекти болгаш өске-даа хеп чүүлүн ажыглаваңар, база чаңгыс саваадан чемненмеңер.

Бодуларның организмиңерни спорт-биле болгаш гимнастика-биле быжыглаңар. Арыг агаарга үргулчу үнүп туруңар.

Грипптен аараан демдектерлиг уругларны школаже, уруглар садынче, яслизинче чоруттпаңар, өске уругларже чагдатпаңар.

Грипптен аараан иелер уруларны ажаарыңарда, ылаңгыя уругну эмзиреріңерде аскыңарны болгаш думчуларны марля-биле дуй шарып алыңар.

БИР ЭВЕС БАЖЫҢЫҢАРДА ГРИППТЕН ААРААН КИЖИ БАР БОЛЗА, ЧУНУ КЫЛЗА ЧОГУУРУЛ!

Аргалыг-ла болза, аарыг кижини кадык-кижилерден аңгылаңар.

Аарыг кижиге гускай орундан аңгылап бериңер.

Бир эвес аарыг кижини аңгы өрээлге чыттырар арга чок болза, аарыг кижиниң орнун көжеге-биле дугланар.

Аарыг кижини кылынадыр шуглавышаан, өрээлди үргулчу агаарладыңар.

Аарыг кижиниң чыдар өрээлин өл пөсбиле үргулчу чодуп туруңар.

Аарыг кижи аңгы аяк-саваны, аргыылды, дөжектің эт-херекселдерин болгаш оон-даа өске чүүлдерни гускай ажыглаарын харагалзаңар. Аарыг кижиге дукпүрер чүвени салып бериңер, ону хуннуң-не илиг суг-биле чайып төгүңер.

Грипп-биле демисежириниң бүгү дурумнерин сагыңар база оларны күүседирин долгандыр турар кижилерден негеңер!

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Нильсоннуң черлик кастар-биле кайгамчык аян-чоруу» 10, «Аныяк гвардия» (2-ги серизы) 2, «Көжеге артынга өлүм» 12, 4.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Солдаттың адазы» 1.30, 3.20, «Гений Дзюдо» (1-ги, 2-ги сериялары) 5.10, 8 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Онгу базым» 10, 12, 2, 4, 6.40, «Гайдуки» 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кичээн, кырган-ава» 3, «Ийи катап хөй азы ажырбас» (1-ги, 2-ги сериялары) 5, 8 шактарда.

Редакциянын адрези: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, 25-38, хаосысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, кедээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, чиитики информация киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1). ТС—02397.

Солун неделяда алды катап үнер